

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ
КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
БОБИК Ірини Миколаївни

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ПАЦУЛА Ольга Ігорівна

Рецензент
Керівник відділення № 13 АК
«АБ»РАДАБАНК»
ТОПІЛЬНИЦЬКА Лілія Ігорівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

„_____” _____ 2022 р., протокол № _____
завідувач кафедри фінансів та обліку,

(підпис)

(МЕЛЬНИК С.І.)

Львів
2022

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки
 Кафедра фінансів та обліку
 Освітній ступінь «магістр»
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
 фінансів та обліку
 _____ Степан МЕЛЬНИК
 «01» липня 2022 р.

**ЗАВДАННЯ
 НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
 ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
 БОБИК Ірини Миколаївни**

- Тема роботи **«Рейтингова система оцінки фінансового стану комерційного банку»**
 керівник роботи **ПАЦУЛА Ольга Ігорівна, кандидат економічних наук, доцент**
 затверджені наказом ЛьвДУВС від **«30» червня 2022 р. № 638 о/с**
- Термін подання здобувачем вищої освіти роботи **«05» грудня 2022 р.**
- Вихідні дані до роботи Нормативно-правові документи з питань проведення рейтингової оцінки комерційних банків, літературні джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані, фінансова звітність комерційного банку «РАДАБАНК».
- Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Охарактеризувати поняття рейтингової оцінки, визначити її функції та завдання; проаналізувати методiku проведення рейтингової оцінки фінансового стану у вітчизняній та міжнародній практиці; оцінити фінансовий стан та визначити рейтингову оцінку за обраною методiku досліджуваного нами комерційного банку; визначити вплив факторів на зміну рейтингової оцінки фінансового стану банківської установи; окреслити проблеми, які існують в процедурі рейтингового оцінювання; надати пропозиції щодо удосконалення та покращення рейтингової оцінки банку.
- Перелік графічного матеріалу (додатків). Схема функцій рейтингової оцінки, графік структури активів АТ «АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки, графік динаміки індексу фінансового стресу в Україні за період з 01.01.2019 року по 01.05.2022 рік, графік динаміки субіндексів, які формують індекс фінансового стресу за період з 01.01.2019 року по 01.05.2022 рік, діаграма ризиків фінансового сектору України у грудні 2021 та червні 2022, графік покриття резервами очікуваних кредитних ризиків в Україні за період 01.01.2022 по 01.06.2022 року, графік динаміки чистого процентного та комісійного доходу банківського сектору України з 01.01.2020 року по 01.05.2022 року, схема системи управління ризиками АТ «АБ «РАДАБАНК», графік рівня завантаженості виробництва порівняно з довосними секторами, графік зміни працюючих корпоративних кредитів за галузями з 01.03.2022 року до 01.06.2022 року, фінансова звітність АК АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки, висновок рейтингового агентства «Рюрик» щодо кредитного рейтингу АК АБ «РАДАБАНК»
- Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ПАЦУЛА О.І., доц кафедри		
2	ПАЦУЛА О.І., доц. кафедри		
3	ПАЦУЛА О.І., доц. кафедри		

7. Дата видачі завдання «01» липня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.08.2022	виконано
2	Написання першого розділу	01.09.2022	виконано
3	Написання другого розділу	01.10.2022	виконано
4	Написання третього розділу	01.11.2022	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	15.11.2022	виконано
6	Оформлення роботи	01.12.2022	виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)

БОБИК І.М.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

ПАЦУЛА О.І.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

БОБИК І. Рейтингова система оцінка фінансового стану комерційного банку. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2022.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних та практичних основ проведення рейтингової оцінки банківських установ, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду цього питання. Здійснено аналіз основних критеріїв, які беруться до уваги при наданні рейтингової оцінки за методикою CAMELS на прикладі комерційного банку АК «АБ «РАДАБАНК», надано власну рейтингову оцінку цій установі. Запропоновано удосконалити підходи до рейтингування та систему управління ризиками банку як найбільшого фактора впливу на його рейтинг в сучасних умовах.

Ключові слова: рейтингова оцінка, банківські ризики, нормативи Національного банку України, рейтингові агентства.

ANNOTATION

BOBYK I. Rating system for assessing the financial condition of a commercial bank. - Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». - Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2022.

The qualification work is devoted to the study of the theoretical and practical foundations of the rating assessment of banking institutions, the study of domestic and foreign experience of this issue. An analysis of the main criteria that are taken into account when providing a rating assessment using the CAMELS methodology was carried out on the example of a commercial bank JSC «AB RADABANK», an own rating assessment was given to this institution. It is proposed to improve the approaches to rating and the bank's risk management system as the biggest factor influencing its rating in modern conditions.

Keywords: rating assessment, banking risks, regulations of the National Bank of Ukraine, rating agencies.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ.....	9
1.1. Поняття рейтингової оцінки, її функції та завдання.....	9
1.2. Методика рейтингової оцінки фінансового стану комерційного банку.....	16
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ АТ «АБ «РАДАБАНК».....	27
2.1. Аналіз фінансового стану та визначення рейтингу банку.....	27
2.2. Аналіз факторного впливу на рейтингову оцінку банку.....	39
Висновки до розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ БАНКУ	46
3.1. Проблеми рейтингового оцінювання фінансового стану банків в сучасних умовах та шляхи їх подолання.....	46
3.2. Удосконалення системи управління ризиками банку як запорука підвищення його рейтингової оцінки.....	50
Висновки до розділу 3.....	56
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні фінансовий сектор України перебуває в стадії гострий потрясінь через військову агресію. Ми бачимо масштабні руйнування інфраструктури промислових об'єктів, критичної інфраструктури, житлового фонду, падіння платоспроможності населення та суб'єктів господарювання, що безумно позначається на рівні ризику та дохідності банківських установ. Питання підтримання фінансового стану та утримання рейтингової оцінки хоча б на рівні довоєнного часу, є сьогодні вкрай важливий та актуальним.

У наукових дослідженнях питанню рейтингової оцінки фінансового стану комерційних банків приділяється достатньо уваги. Серед них наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Афанасенка М., Богатова О., Батковського В., Вітлінського В., Гедза М., Джокера Н., Лисенко Ю., Логвиненко Ю., Ляшенко В., Міщенко В., Новікової Л., Приймака С., Світїла М. та багато ін. під час написання кваліфікаційної роботи використовувалися також інформація міжнародних та національних рейтингових агентств, нормативна та статистична база Національного банку України та фінансова звітність комерційного банку «РАДАБАНК».

Мета дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні теоретичних та практичних засад проведення рейтингової оцінки фінансового стану комерційного банку, а також надання рекомендацій з приводу удосконалення рейтингового оцінювання в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети було визначено ряд **завдань:**

- охарактеризувати поняття рейтингової оцінки, визначити її функції та завдання;
- проаналізувати методику проведення рейтингової оцінки фінансового стану у вітчизняній та міжнародній практиці;
- оцінити фінансовий стан та визначити рейтингову оцінку за обраною методику досліджуваного нами комерційного банку;

- визначити вплив факторів на зміну рейтингової оцінки фінансового стану банківської установи;
- окреслити проблеми, які існують в процедурі рейтингового оцінювання;
- надати пропозиції щодо удосконалення та покращення рейтингової оцінки банку.

Об'єктом дослідження є фінансовий стан комерційного банку «РАДАБАНК» (далі – АК «АБ «РАДАБАНК»).

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти процедури рейтингового оцінювання фінансового стану комерційного банку.

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи використовувалися загальнонаукові методи наукового дослідження, такі як: спостереження, аналіз, синтез, індукція, дедукція. Зокрема, спостереження, метод наукового аналізу використовувалися при дослідженні теоретичних основ рейтингового оцінювання, методи порівняння, групування, узагальнення, середніх величин – при формуванні оцінки фінансового стану досліджуваного банку. Метод абстрагування використовували під час формування рекомендацій щодо покращення системи рейтингування в сучасних умовах. Під час формування таблиць, схем та побудови графіків застосовували графічний метод та метод групування.

Наукова новизна отриманих результатів:

- проаналізовано фінансовий стан комерційного банку та сформовано його рейтингову оцінку із застосуванням методики CAMELS та О. Ширинської, надано рекомендації стосовно удосконалення системи управління ризиками досліджуваного банку та його її впливу на рейтингову оцінку, запропоновано змінити підходи до проведення процедури рейтингування на основі методів регресійного аналізу та лінійного програмування DEA.

Основний зміст роботи. У першому розділі кваліфікаційної роботи проведено дослідження змісту поняття «рейтинг», проаналізовано основні

методики, які застосовуються у вітчизняній та міжнародній практиці під час рейтингування, проведено їх порівняння.

Другий розділ роботи присвячено проведенню рейтингового оцінювання за методиками CAMELS та О. Ширинської за даними АТ АБ «РАДАБАНК», оцінці факторного впливу на формування рейтингу в сучасних умовах.

Третій розділ кваліфікаційної роботи спрямований на окреслення проблем, які пов'язаний із застосуванням підходів рейтингового оцінювання та тих викликів сучасності, які постають перед банками сьогодні, та можуть призвести до зниження їх рейтингів.

Структура роботи. Дана кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (42 найменування, на 4 сторінках), 6 додатків, розміщених на 11 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки, в тому числі 19 таблиць, 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

1.1. Поняття рейтингової оцінки, її функції та завдання

У сучасному світі жорсткої конкуренції та активного розвитку різних напрямів діяльності питання оцінювання діяльності конкретного суб'єкта є вкрай важливим. Сьогодні поняття рейтингу є досить уживаним терміном, оскільки такий підхід дає можливість не тільки оцінити стан об'єкту рейтингування, а визначити ті слабкі місця, які потребують удосконалення.

Досліджуючи етимологію даного поняття, зазначимо, що саме слово «рейтинг» у перекладі з англійської (rating) означає «оцінка, визначення вартості». Це означає, що фундаментом рейтингу є, насамперед, оцінка діяльності об'єкта, який підлягає рейтингуванню. Разом з тим, досліджуючи цю категорію у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, можемо констатувати, що не усі з них вважають рейтинг оцінкою. Одні вказують, що це характеристика, інші, що це метод, показник, процес чи система. Однак, усі вони заслуговують на увагу та мають право на існування. У табл. 1.1 узагальнено основні підходи до визначення категорії «рейтинг» у наукових публікаціях.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «рейтинг» у працях вітчизняних та зарубіжних науковців

Автор	Визначення
1	2
Вітлінський В.В. [5]	показник, який характеризує кредитоспроможність компанії
Богатов О.І., Лисенко Ю.Г та ін. [3]	оцінка тих або інших аспектів діяльності досліджуваної економічної системи за фіксованою шкалою
Логвиненко Ю.Л. [15]	значення певної відносної оцінки, що діє у визначений момент чи протягом певного періоду часу, яку суб'єкт рейтингування в результаті реалізації процесу рейтингування присвоює досліджуваному об'єкту та вважає найоптимальнішим для його

	позиціонування за обраним
--	---------------------------

Продовження табл. 1.1

1	2
	критерієм чи набором критеріїв серед інших подібних за основними параметрами суб'єктів господарювання
Афанасенко М.В. [1]	комплексна порівняльна оцінка діяльності економічної системи для прийняття управлінських рішень, що базується на даних фінансової звітності та експертних оцінках
Батковський В.А. [2]	ієрархічно побудована система індикаторів сталого розвитку, які кількісно та якісно характеризують його опорні складники: соціально-економічні процеси, стан природного середовища, якість життя.
Міщенко В.І., Коваленко В.В., Яценюк А.П. [18]	аналіз оцінки фінансового стану суб'єктів підприємництва та порівняння їх між собою
Гедз М.Й. [6]	кількісна або якісна характеристика оцінки рівня визнання в даний момент або період часу. Іншими словами, рейтинг у стислій формі надає інформацію про надійність і кредитоспроможність позичальника чи конкретних фінансових інструментів
Нагайчук Н.Г., Гончаренко О.О. [19]	система порівняльної оцінки з метою визначення місця організації за підсумковим інтегральним значенням показника, який комплексно характеризує інвестиційну привабливість і платоспроможність у різних сферах діяльності, галузі, регіоні, країні, і базується на даних офіційної звітності
Приймак С.В. [30]	процес постійної оптимізації джерел, каналів та інструментів збору аналітичної інформації, з одного боку, та удосконалення економетричних методів обробки інформації – з другого
Ляшенко В. [17]	оцінка позиції об'єкту, що аналізується за шкалою показників. Він дозволяє встановити на відповідну дату положення учасників фондового ринку, виявити їх місце серед інших учасників у відповідності з наступними ознаками: фінансовий стан, стійкість, активність, ринкова позиція
Лютий І., Юрчук О. [16]	певні комплексні характеристики однорідних елементів економічної системи (банків), які розраховуються на основі вибраних показників і відповідно до прийнятої методики та відображають місце (рейтинг) кожного з елементів щодо інших елементів цієї системи

Джерело: складено автором за даними [1-3, 5, 6, 15-19, 30]

Провівши аналіз поняття «рейтинг» бачимо, що зазначені трактування достатньо відрізняються між собою, проте, більшість доходять до висновку, що це все-таки оцінка певного об'єкту дослідження. Ми вважаємо, що рейтинг можна описати як оцінку стану об'єкта рейтингування на основі комплексного вимірювання окремих складових його функціонування, чи їх сукупності, для

надання порівняльної характеристики та визначення місця об'єкта рейтингування серед схожих чи однотипних об'єктів.

У банківській системі рейтинги відіграють важливу роль і полягають у визначенні єдиного інтегрального показника, який на основі визначених критеріїв, дає змогу з'ясувати, яке ж місце посідає конкретна банківська установа у загальній банківській системі. Проте, слід сказати, що існує ще й інший підхід, при якому рейтинг стає інструментом, який дозволяє оцінити ймовірність банку до банкрутства.

Вагому участь у процесах рейтингування банківської діяльності відводиться рейтинговим агентствам, в тому числі і міжнародним, які є загальноновизнаними у цій сфері. Серед них, ряд міжнародних агентств, зокрема, Moody's, Fitch Rating, Standard & Poor's є акредитованими в Україні. Кожне з них, має свої підходи до визначення рейтингу та пріоритетні завдання, які вирішуються під час проведення такої процедури. Нами зроблено спробу, узагальнити ці підходи. Результати наведено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Підходи окремих міжнародних та вітчизняних рейтингових агентств до трактування рейтингової оцінки банківських установ

Рейтингове агентство	Критерії та завдання рейтингової оцінки
Moody's, Standard&Poor's	рейтинг спрямований на оцінку кредитоспроможності банку. Рейтинг, який присвоюється розглядається як оцінка ймовірності невиконання фінансових зобов'язань банком, в тому числі несвоєчасне виконання [9, 42]
Fitch	рейтинг вважається думкою стосовно відносного рівня вразливості внаслідок дефолту, проте мова не йде про визначення ймовірності настання дефолту [39]
Національні рейтингові агентства «Рюрік», IBI-Rating	Рейтинг розглядається як умовне вираження кредитоспроможності позичальника в цілому або його боргових інструментів [24, 28]

Джерело: складено автором за даними [9, 24, 28, 39, 42]

Слід зазначити, що ким би не проводилося рейтингове оцінювання і за якими критеріями, воно повинно відповідати певним принципам аби стати справді тим інструментом, який дає не лише оцінку рівня досягнення певних

результатів, а й дозволить виділити «слабкі зони» функціонування банку. Серед них варто виділити наступні:

- принцип комплексності, який передбачає комплексний підхід до проведення аналізу банківської діяльності;
- принцип об'єктивності під яким розуміють, з однієї сторони, використання об'єктивної інформації під час проведення аналітичних оцінок, а з другою – надання об'єктивних висновків під час присвоєння рейтингу, які ґрунтуються виключно на розрахункових показниках та інших достовірних даних, які беруться до уваги під час визначення рейтингу. Даний принцип передбачає уникнення суб'єктивізму при наданні кінцевих суджень;
- принцип науковості полягає у використанні під час проведення рейтингу лише науково обґрунтованих методик;
- принцип доступності та прозорості передбачає подання інформації про рейтингову оцінку у загальному відкритому доступі з метою забезпечення потреб зовнішніх користувачів;
- принцип демократичності означає, що інформація, яка формується за наслідками проведення рейтингу повинна бути зрозумілою усім зацікавленим особам;
- принцип періодичності полягає у тому, що рейтингування повинно проводитися за конкретні періоди, які відповідають періодам подання фінансової звітності.

Процес рейтингування покликаний вирішити ряд важливих завдань, зокрема:

- отримання узагальненої інформації про стан банківської установи та забезпечення такою інформацією користувачів;
- надання можливості вийти на міжнародні ринки, фондові біржі та ін., оскільки саме певний рівень рейтингу є тим критерієм, який дозволяє міжнародну співпрацю;
- отримання конкурентних переваг та підвищення репутації установи, що сприятиме підвищенню довіри до банку та зростанню його клієнтської бази;

- звіт, отриманий за результатами процедури рейтингу дає можливість, у разі необхідності, застосування корегувальних дій до системи управління банком, структурою його капіталу;

- оцінка ризиків, в тому числі і кредитних.

З огляду на завдання, можемо визначити ряд функцій, які виконує рейтинг (рис. 1.1).

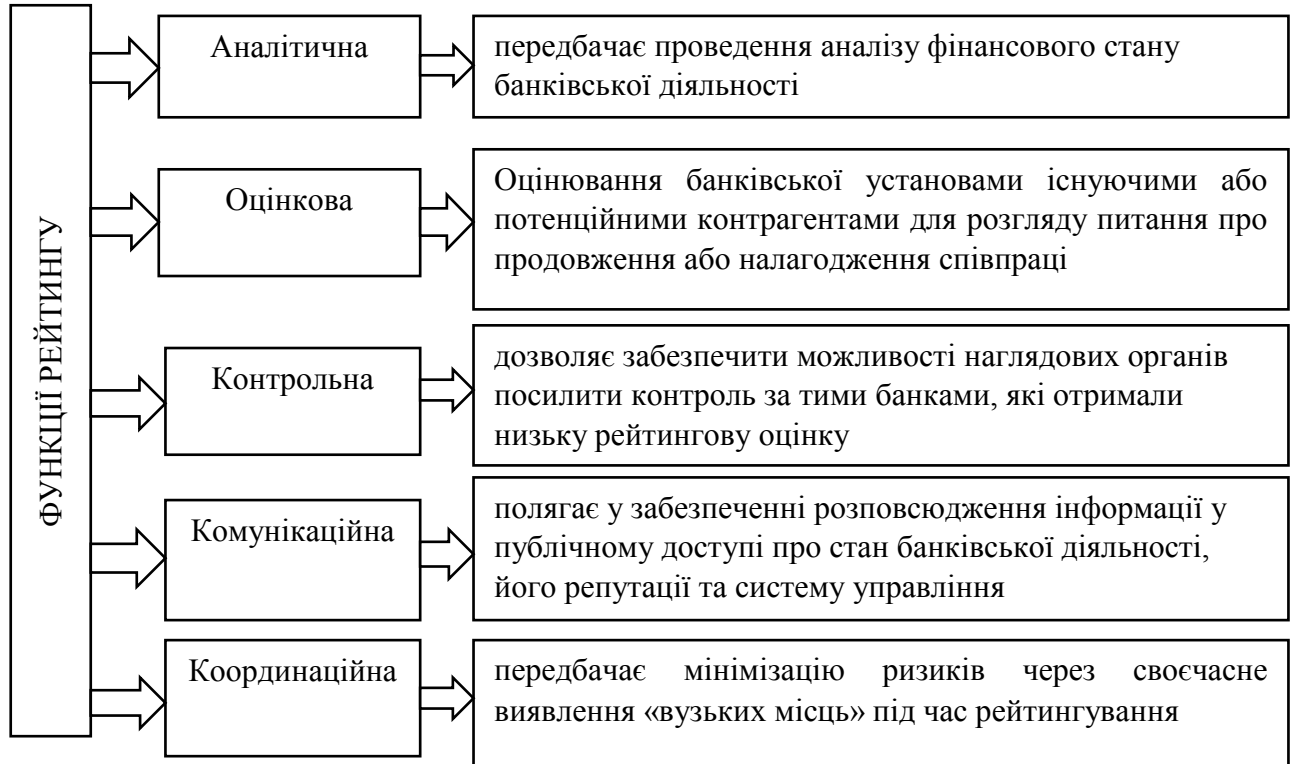

Рис. 1.1. Функції рейтингової оцінки

Джерело: складено автором за даними [7]

Усі з наведених функцій безумовно є важливими, але мета рейтингової оцінки буде досягнута лише в тому випадку, коли реалізація кожної з них, буде відбуватися у взаємозв'язку та взаємообумовленості.

Різноманітність учасників процесу рейтингування, методик, процедур та напрямів їх проведення призводить до виникнення необхідності у класифікації рейтингів. Тут також на сьогодні є ряд напрацювань у наукових публікаціях та практиці роботи рейтингових агентств.

Так, за підходом до проведення аналізу, розрізняють інсайдерські та дистанційні рейтинги. При проведенні інсайдерських рейтингів експерти працюють та збирають інформацію безпосередньо у банківській установі,

оцінюють стан діяльності, рівень надійності та інші, необхідні для визначення рейтингу показники перебуваючи на місці. Дистанційні рейтинги можуть проводитися і, як правило, проводяться, без фізичної присутності експерта у банку. Таке рейтингування базується на даних фінансової звітності, яка є у публічному доступі.

За рівнем відкритості рейтинги можуть бути відкриті та закриті. Зрозуміло, що метою відкритих рейтингів є надання інформації про банк усім зацікавленим користувачам. Такі рейтинги підлягають опублікуванню на офіційних сторінках та у відповідних рейтингових переліках. Метою ж закритого рейтингу є зазвичай убезпечення банків від ймовірного банкрутства. Такі рейтинги носять регулюючий або наглядовий характер, а їх результати використовуються лише в цілях реалізації пруденційного контролю.

Існує також поділ рейтингів за користувачами. І тут виділяють уніфіковані рейтинги, тобто такі, які спрямовані на широке коло осіб, іншими словами, на будь-якого користувача, і ті, які спрямовані лише на професійних учасників фінансового ринку – диференційовані рейтинги.

За типом підходів до проведення можна говорити про експертний та аналітичний рейтинг. Перший, проводиться відповідними фахівцями на основі будь-якої отриманої якісної та кількісної інформації з подальшим її аналітичним опрацюванням. Другий – передбачає застосування економіко-математичних методів аналізу фінансової звітності банківських установ.

За методом визначення здійснюють поділ рейтингових оцінок на скорингові, регресійні та індексні. Скоринговий рейтинг ґрунтується на формуванні переліку потенційних факторів впливу на результати діяльності банку та його подальшу поведінку на ринку, так званих предикаторів. Далі ці потенційні фактори перевіряють на великих масивах даних, виявляється наскільки вони фактично можуть впливати на той чи інший показник. Результатом скорингового рейтингу є скоринговий бал, який дає інформацію про стан ліквідності, рентабельності, рівень кредитних, інвестиційних та валютних ризиків банку.

Рейтингова оцінка, яка базується на застосуванні індексного методу, передбачає розрахунок, насамперед, індивідуальних індексів за окремими показниками, визначення їх вагомості для оцінки, а в подальшому – групових індексів з урахуванням ризику.

Регресійні рейтинги передбачають оцінювання певної сукупності банківських установ за значеннями факторних показників кожного банку та середніх величин у загальній сукупності. Щоб показати масштаб показників, обчислюються узагальнені показники як відношення показників окремого банку до середнього значення для усієї сукупності, потім, застосовуючи кореляційно-регресійний аналіз, відбувається їх узагальнення і визначення взаємозв'язку між результатами діяльності конкретного банку з факторами, що їх визначають [14].

Існують ще й інші критерії класифікації ретингів, які розроблені міжнародними рейтинговими агенствами. Так, наприклад, Moody`s виділяє довгострокові, короткострокові, рейтинги банківської фінансової сили, рейтинги емітентів. Standard&Poog`s пропонують банківські рейтинги поділяти на кредитні або рейтинги емітентів та спеціалізовані, зокрема, банківських депозитів, кредитів, зобов'язань тощо. Агентство Fitch наводить свою класифікацію рейтингів, серед яких: довгострокові, короткострокові, індивідуальні, рейтинги підтримки, дефолтні рейтинги емітентів, рейтинги структурних фінансових продуктів.

Підсумовуючи, зазначимо, що під рейтингом розуміємо присвоєння установі певної оцінки шляхом застосування відповідної методики її розрахунку, яка ґрунтується на використанні системи показників, їх аналізі та визначенні ключових факторів впливу на них, а також інформації нефінансового характеру, яка може бути суттєвою при наданні оцінки. Рейтинг є важливим елементом формування ділової репутації об'єкта рейтингування, а також одним із інструментів для проведення порівняльного аналізу, забезпечення виходу на міжнародний ринок та своєчасного виявлення сильних та слабких сторін своєї діяльності.

1.2. Методика рейтингової оцінки фінансового стану комерційного банку

Оцінка фінансового стану комерційного банку на основі рейтингового підходу проводиться із застосуванням різноманітних методик, які ґрунтуються на даних фінансової звітності банків та іншій інформації фінансового та нефінансового характеру. Для дослідження цього питання розглянемо методики, які набули поширення і найчастіше застосовуються у практиці зарубіжних країн. Поряд з цим, існують і власні авторські методики вітчизняних науковців, міжнародних та національних рейтингових агентств. Незважаючи на їх різноманітність, усі вони передбачають аналіз активів, джерел фінансування та рівня ризику банківської установи з подальшим порівнянням отриманих показників з визначеними нормативами. Відмінність зазначених методик полягає у залученні того чи іншого показника до визначення рейтингової оцінки.

Насамперед, розглянемо, які ж системи рейтингових оцінок застосовуються у ряді країн (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Методики рейтингових оцінок у зарубіжних країнах

Назва методики	Країна-розробник	Ключові характеристики банківської установи, які беруться до уваги при розрахунку рейтингу
1	2	3
ORAP (з франц. – Organisation et Renforcement de l'Action Preventive)	Франція	спрямована на превентивні заходи для забезпечення міцності установи та включає у себе ряд коефіцієнтів, які групуються на такі категорії: 1) аналіз капіталу та ліквідності активів; 2) показники балансової та позабалансової діяльності; 3) коефіцієнти якості активів та оцінка безнадійної заборгованості; 4) оцінка ринкових ризиків; 5) показники доходів.
PATROL (з італ. – Patrimonio, Redditivita, Rischiosita, Organizzazione, Liquidita)	Італія	ґрунтується на оцінці фінансового стану та його можливості протистояти потенційним нетиповим ситуаціям стресового характеру. Ключовими факторами оцінки є: капітал, кредитний ризик, організація, ліквідність активів.
CAEL (з англ.- Capital adequacy, Asset quality,	США	ґрунтується на аналізі таких груп коефіцієнтів, які характеризують адекватність капіталу, якість

Earnings, Liquidity)		активів, доходи, ліквідність.
CAMEL (з англ.- Capital adequacy, Asset quality,	США	додатково до попередньої моделі враховує ще фактори, які пов'язанні з управлінням банку

Продовження табл. 1.3

1	2	3
Management factors, Earnings, Liquidity)		
CAMELS (з англ.- Capital adequacy, Asset quality, Management factors, Earnings, Liquidity, Sensitivity to market risk)	США	удосконалена версія двох попередніх методик, яка базується на дослідженні таких груп коефіцієнтів, що характеризують адекватність капіталу, якість активів, якість управління, доходи, ліквідність, чутливість до маркетингових ризиків.
CAMELSO (з англ.- Capital adequacy, Asset quality, Management factors, Earnings, Liquidity, Sensitivity to market risk, Operations and internal controls)	США	у цій методиці при визначенні рейтингу передбачено дослідження ще такого напрямку діяльності, який пов'язаний з операціями та внутрішнім контролем банку
BOPEC (з англ. – Bank subsidiaries covered by the bank deposit insurance fund, Other subsidiaries, Parent company, Earnings, Capital)	США	методика розроблена для рейтингового оцінювання банківських холдингів, при якій аналізу підлягають дочірні банки, інші небанківські компанії, материнська компанія, доходи та капітал даних установ.

Джерело: складено автором за даними [13, 21]

Серед наведених методик найбільшого поширення, в тому числі і в Україні, набула методика рейтингова оцінювання CAMELS. При цьому її адаптація до вітчизняних реалій була прописана Положенням про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS, затвердженим Постановою Правління НБУ від 08.05.2002 р. № 171 [29]. Зазначимо, що усі показники, які включені у цю методику оцінюються за 5-ти бальною шкалою, при якій найвища оцінка – «1».

Відповідно до згаданого Положення найвищий бал – 1, присвоюється за відповідними характеристиками критеріїв у таких випадках, які зазначені у табл. 1.4. У міру невідповідності якимось критеріям, в залежності від суттєвості відхилень рівень присвоєного балу зменшується. Установи, де отримані бали коливаються на рівні 1 – 2, вважаються з хорошим фінансовим станом, є достатньо стійкими та надійними, мають ефективну систему управління

ризиками. Якщо присвоєні бали на рівні 4 – 5, то мова йде про те, що банківська установа стикнулася з суттєвим зниженням фінансової стійкості та потребує вжиття невідкладних заходів з приводу фінансового оздоровлення.

Таблиця 1.4

Характеристика показників при найвищому балі рейтингової оцінки згідно Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS

Критерій оцінки	Характеристика показників
1	2
Capital adequacy – достатність капіталу	показники регулятивного капіталу, адекватності основного і регулятивного капіталу перевищують встановлені нормативні значення; спостерігається високий і стабільний рівень надходжень, які забезпечують прибуткову діяльність; на належному рівні врегульований процес зростання капіталу, що підтверджується фактичними даними показників діяльності банку; керівництво банку добре розуміє операції банку і спроможне визначити ризики, які пов'язані з ними; резерви під активні операції формуються у повному обсязі; відбувається нарощення акціонерного капіталу; визначений зрозумілий розмір дивідендів; присутній незначний рівень активів, які негативно класифіковані
Assets Quality – якість активів	співвідношення між обсягами нестандартних активів та сукупних активів низьке і достатньо добре контрольоване; рівень негативно класифікованих активів не викликає стурбованості; на належному рівні відбувається контроль за активними операціями, їм притаманний мінімальний рівень ризику; здійснення активних операцій банку на належному рівні регулюється внутрішніми положеннями, які в свою чергу враховуються всі останні зміни у вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актах; нормативні вимоги щодо кредитного ризику та інвестування дотримано; чітко прописані та застосовуються обґрунтовані критерії стосовно управління кредитним портфелем та цінними паперами; сформований достатній обсяг резервів на покриття можливих збитків стосовно активних операцій; ризик, який пов'язаний з іншими активами банку є прийнятним та не становить загрози
Management factor – система менеджменту	керівництво банку має досвід і достатній рівень компетентності; всі показники фінансової діяльності банку відповідають нормативам або перевищують їх; керівництво банку розуміє усі ризики, які пов'язані з його діяльністю, середовище, в якому функціонує банк та відповідно реагує на його зміни; система внутрішнього аудиту є дієвою; процеси планування, розроблення внутрішніх положень є виваженими та зрозумілими; немає ознак кредитування інсайдерів за пільговими умовами; спостережна рада функціонує та співпрацює з правлінням на належному рівні; організаційна структура є оптимальною; реакція правління та спостережної

	ради на зауваження та рекомендації НБУ є адекватною; вимоги
--	---

Продовження табл. 1.4

1	2
	стосовно процедур фінансового моніторингу виконуються у повному обсязі.
Earnings – доходи	банк генерує достатній рівень доходів для забезпечення виконання вимог стосовно формування резервів під активні операції і забезпечення покриття витрат, для зростання регулятивного капіталу та виплати дивідендів на достатньому рівні; фінансове та бюджетне планування є ефективними, здійснюється контроль показників за цими планами; динаміка доходів та витрат має позитивні тенденції; залежність від непередбачених та нетрадиційних доходів є мінімальною.
Liquidity – ліквідність	присутній достатній обсяг ліквідних активів для покриття щоденної потреби у кредитах та для виконання зобов'язань банку навіть при наявності очікуваних чи непередбачених змін у розмірі депозитів; залучення міжбанківських кредитів для покриття потреби у ліквідах є мінімальним; відбувається планування та моніторинг ліквідності; забезпечується підтримка певних співвідношень між термінами отримання коштів і термінами погашення кредитів; відбувається диверсифікація депозитів банку; вимоги щодо ліквідності банку виконуються.
Sensitivity to market risk – чутливість до ринкового ризику	низький або помірний рівень чутливості надходжень банку або економічної вартості його капіталу до несприятливих змін процентних ставок за залученими і розміщеними коштами, валютних курсів, коливань цін на цінні папери; управління ринковим ризиком належним чином урегульоване; система оцінки ринкових ризиків розроблена на достатньому рівні; застосовуються ліміти ринкових ризиків, які відповідають розміру його активів та капіталу, складності операцій, які здійснюються банком; існують належні інформаційні системи управління банком для узагальнення інформації, формування внутрішніх звітів щодо ризиків та доходів; система внутрішнього контролю забезпечує надійне керування ринковим ризиком; усі вимоги нормативно-правових актів НБУ стосовно допустимих рівнів ринкових ризиків дотримано.

Джерело: складено автором за даними [29]

Треба сказати, що методика CAMELS достатньо широко враховує ті чи інші сторони діяльності банку і загалом відповідає принципам Базельського комітету щодо прозорості подання інформації про банківську діяльність. Разом з тим, дана методика не позбавлена недоліків і, мабуть, найголовнішим з них є присутність суб'єктивності експертів у присвоєнні тієї чи іншої рейтингової оцінки.

Національний банк України використовував рейтингову систему CAMELS в межах наглядових перевірок з 1998 року. До неї вносились певні зміни, необхідність яких виникала у зв'язку із змінами у проведенні інспекційних перевірок, організації роботи банків та розширенням банківських послуг. Вже у 2018 році Національним банком почали використовуватися дещо інші підходи до проведення банківського нагляду та оцінювання фінансового стану під час нього, зокрема ті, що мають більш ризико-орієнтований підхід. Відбувся поступовий перехід від системи CAMELS до системи SREP (Supervisory Review and Evaluation Process – у перекладі з англ. – процес наглядової перевірки та оцінки) як такої, що при визначенні рівня надійності банку орієнтується більшою мірою на оцінку ризиків та системи управління, а також можливості банку забезпечувати принцип безперервності діяльності у своїй роботі [23].

За цією методикою аналіз фінансового стану проводиться за чотирма критеріями [20]:

1. Аналіз та оцінка бізнес-моделі. За цим критерієм проводиться оцінка здатності бізнес-моделі генерувати протягом наступних 12 місяців достатній рівень доходу з урахуванням показників ефективності, структури капіталу банку, рівня його потенційних ризиків. В рамках цього критерію також проводиться аналіз стійкості стратегії банку та його здатності генерувати достатній рівень доходів протягом трьох років для реалізації заходів, передбачених стратегією.

2. Оцінка рівня організації корпоративного управління та системи внутрішнього контролю. Цей критерій передбачає оцінку ефективності роботи системи корпоративного управління, внутрішнього контролю, системи управління ризиками, в тому числі і ризиками, пов'язаними з незаконним відмиванням коштів.

3. Достатність капіталу. В цій частині застосування методики SREP проводиться аналіз обсягу та структури капіталу, оцінка його достатності для покриття основних ризиків банку протягом найближчих 12 місяців.

4. Оцінка ризиків ліквідності. Передбачає оцінку обсягу ліквідних активів і визначення достатності їх рівня для покриття відповідних ризиків, а також моніторинг заходів, які застосовуються для підвищення ліквідності.

В рамках зазначеної методики Національним банком України проводиться певне групування банківських установ за типом їх бізнес-моделей (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Бізнес-моделі банківських установ на основі класифікації Національного банку України відповідно до методики SREP-аналізу

Тип бізнес-моделі	Характеристика
Універсальна	операції з фізичними та юридичними особами, а також іншими фінансовими та нефінансовими установами займають значну частку в активах та зобов'язаннях банку
Роздрібна	операції з фізичними особами займають значну частку в активах та зобов'язаннях банку
Корпоративна	кредити, надані юридичним особам займають значну частку у активах банку, а кошти, залучені від юридичних осіб переважають у зобов'язаннях
Корпоративна з роздрібним фінансуванням (змішана)	кредити, надані юридичним особам займають значну частку у активах банку, а кошти залучені від юридичних осіб переважають у зобов'язаннях
Обмежене кредитне посередництво	питома вага наданих кредитів фізичним та юридичним особам є незначною (менше 30%) або основна частка кредитів надана обмеженому колу осіб, або активні операції профінансовано власними коштами

Джерело: складено автором за даними [20]

На основі зазначеної інформації, розуміємо, що основною відмінністю SREP-аналізу від методики CAMELS є те, що оцінка фінансового стану відбувається з позиції специфіки роботи банку, тобто типу його бізнес-моделі, напрямів його діяльності та підходів до управління ризиками.

Серед авторських методик проведення рейтингової оцінки варто відмітити модель О. Ширинської, згідно якої до уваги беруться показники, що характеризують капітал, структуру активів та їх якість, ліквідність, рентабельність, ризики ліквідності та кредитний ризик. Кожному показнику присвоюється певний ваговий коефіцієнт, після чого відбувається розрахунок

інтегрального показника, який і дає підставу для визначення рейтингу банку (табл. 1.6).

На основі, представлених у табл. 1.6 коефіцієнтів розраховується інтегральний показник за наступною формулою:

$$R = 0,1 (0,5 KН_1 + 0,5 KН_2) + 0,4 (0,35 КЛ_1 + 0,35 КЛ_2 + 0,3 КЛ_3) + \\ + 0,15 (0,5 КР_1 + 0,5 КР_2) + 0,2 (0,5 КА_1 + 0,5 КА_2) + 0,15 (0,5 КРБ_1 + \\ + 0,5 КРБ_2) \quad (1.1)$$

Таблиця 1.6

Коефіцієнти та їх вагові значення, які використовується при розрахунку рейтингової оцінки за методикою О. Ширинської

Методика розрахунку коефіцієнта	Вагове значення коефіцієнта
<i>Коефіцієнти надійності банку (КН)</i>	10%
КН ₁ – співвідношення власного капіталу до дохідних активів	0,50
КН ₂ – співвідношення захищеного капіталу до дохідних активів	0,50
<i>Коефіцієнти ліквідності</i>	40%
КЛ ₁ – співвідношення абсолютно ліквідних активів до поточних зобов'язань	0,35
КЛ ₂ – співвідношення ліквідних активів до загального обсягу зобов'язань	0,35
КЛ ₃ – співвідношення абсолютно ліквідних активів до дохідних активів	0,30
<i>Коефіцієнти рентабельності</i>	15%
КР ₁ – співвідношення суми чистого прибутку до власного капіталу	0,50
КР ₂ – співвідношення суми чистого прибутку до дохідних активів	0,50
<i>Коефіцієнти якості активів</i>	20%
КА ₁ – співвідношення суми строкових депозитів та власного капіталу до корпоративних кредитів	0,50
КА ₂ – співвідношення державних цінних паперів до дохідних активів	0,50
<i>Коефіцієнти ресурсної бази банку</i>	15%
КРБ ₁ – співвідношення власного капіталу до обсягу зобов'язань	0,50
КРБ ₂ – співвідношення коштів на поточних рахунках до обсягу зобов'язань	0,50

Джерело: складено автором за даними [8]

Слід сказати, що попри простоту у застосуванні, методика не позбавлена недоліків, зокрема таких, які пов'язані з суб'єктивністю присвоєння вагових значень до коефіцієнтів.

Варто зазначити, що при проведенні рейтингової оцінки комерційних банків незалежними рейтинговими агентствами використовуються, зазвичай, їх власні методики, які часто адаптовані на основі підходу CAMELS. Разом з тим, в процесі рейтингування, зазначені агенції керуються вимогами Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [12] та опираються на нормативи, які визначені національним банком як обов'язкові. Серед них наступні:

- мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1) – не менше 200 млн. грн.;
- достатність регулятивного капіталу (Н2) – не менше 10 %;
- достатність основного капіталу (Н3) – не менше 7 %;
- короткострокова ліквідність (Н6) – не менше 60 %;
- максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – не більше 25 %;
- великі кредитні ризики (Н8) – не більше 8-микратного розміру регулятивного капіталу;
- максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) – не більше 25 %;
- інвестування в цінні папери (Н11) – не більше 15 %;
- загальна сума інвестування (Н12) – не більше 60 % [12].

Вітчизняні рейтингові агентства, формуючи свою рейтингову оцінку, використовують Національну рейтингову шкалу, затверджену постановою Кабінету Міністрів України № 665 від 26.04.2007 [22], міжнародні, наприклад Moody`s, Fitch, S&P – використовують власну шкалу. Разом з тим, слід зазначити, що Національна рейтингова шкала стосується більшою мірою кредитних рейтингів банку, і при формуванні загального рейтингу береться до уваги лише частково. Для порівняння рейтингових шкал національних рейтингових агентств та міжнародних сформуємо табл. 1.7.

Порівняльна таблиця рейтингових шкал, які використовуються
незалежними рейтинговими агентствами

Рейтингова шкала				Бали зведеного рейтингу	Пояснення рейтингових оцінок
Національна	Moody`s	Fitch	S&P		
1	2	3	4	5	6
uaAAA	Aaa	AAA		9	Найвища спроможність виконувати свої фінансові зобов'язання. Дуже

Продовження табл. 1.7

1	2	3	4	5	6
					низька ймовірність, що найближчі події змінять цю спроможність
uaAA	Aa1, Aa2, Aa3	AA		8	Дуже висока спроможність виконувати свої зобов'язання, однак спостерігається чутливість до впливу негативної економічної кон'юнктури та інших негативних змін у зовнішньому середовищі
uaA	A1, A2, A3	A		7	Достатня здатність виконувати свої фінансові зобов'язання. Тим не менш, ця здатність може бути більш вразливою до несприятливих ділових або економічних умов, ніж у випадку з вищими рейтингами
uaBBB	Baa1, Baa2, Baa3	BBB		6	Спроможність платити за фінансовими зобов'язаннями вважається достатньою, але несприятливі ділові або економічні умови, швидше за все погіршать цю спроможність
uaBB	Ba1, Ba2, Ba3	BB		5	Підвищена вразливість до ризику дефолту, особливо у випадку несприятливих змін у бізнесі чи економічних умовах. Проте, існує фінансова гнучкість, яка підтримує обслуговування фінансових зобов'язань
uaB	B1, B2, B3	B		4	Наявність високого ризику дефолту, але залишається обмежений запас надійності. Фінансові зобов'язання наразі виконуються, проте, здатність продовжувати платежі вразлива до погіршення умов зовнішнього середовища
uaCCC	Ca1, Ca2, Ca3	CCC		3	Дуже низький запас фінансової безпеки. Існує реальна можливість дефолту
uaCC	Ca1, Ca2,	CC		2	За окремими борговими

	Ca3				зобов'язання очікується дефолт
uaC	C1, C2, C3	C		1	Ризик неплатоспроможності надзвичайно високий. Розпочався або близький до початку процес дефолту
-	-	RD	-	0	Емітент на думку рейтингового агентства зіткнувся з небезпечним дефолтом або обміном проблемного боргу за облігацією, позикою чи іншим фінансовим зобов'язанням, але не подав заяви про банкрутство, ліквідацію і не припиняв діяльність

Закінчення табл. 1.7

1	2	3	4	5	6
uaD	-	D		0	Дефолт. Порушення процедури банкрутства та припинення діяльності

Джерело: складено автором за даними [22, 25, 26, 27]

Підсумовуючи, зазначимо, що методика рейтингового оцінювання є доволі різноманітною. Найбільшого поширення, в тому числі і в Україні, набув підхід за методикою CAMELS. Рейтингові агентства, які здійснюють рейтингове оцінювання також використовують у своїх власних методиках її елементи. У 2020 році Національним банком України прийнято рішення про перехід на ризико-орієнтований SREP-аналіз, проте рейтингові агентства, які здійснюють рейтингове оцінювання продовжують використовувати у своїх власних методиках елементи CAMELS.

Висновки до розділу 1

Під поняттям «рейтинг» розуміємо оцінку стану об'єкта рейтингування на основі комплексного вимірювання окремих напрямів його діяльності для надання узагальнюючої порівняльної характеристики та визначення місця об'єкту рейтингування серед подібних об'єктів.

У банківській системі рейтингування є обов'язковим. Воно передбачає визначення єдиного інтегрального показника, який на основі визначених характеристик, дає змогу визначити місце конкретної банківської установи у

загальній сукупності банків. Окрім функції оцінювання рейтинг покликаний виконати і превентивну функцію, яка дозволить своєчасно виявити загрози зниження стабільності фінансового стану і вжити заходів для їх усунення. Рейтинг також є своєрідним стимулом для банківських установ прагнути покращити свою оцінку у конкурентній боротьбі на ринку банківських послуг.

Окрім наглядових органів, суб'єктами рейтингування виступають незалежні рейтингові агентства, серед яких найавторитетнішими вважаються Moody`s, Standard&Poor`s, Fitch.

Методика рейтингового оцінювання залежить від набору критеріїв та факторів, які суб'єкти рейтингування беруть до уваги при його проведенні. Попри всю їх різноманітність найбільшого поширення набула методика CAMELS, згідно якої відбувається дослідження фінансового стану через вивчення достатності капіталу, якості активів, системи менеджменту, ліквідності та чутливості до ризиків.

Держава також не стоїть осторонь процесів рейтингування і проводить адаптацію міжнародних методик до вітчизняної банківської системи, встановлює обов'язкові нормативи, формує рейтингову шкалу та інші вимоги до фінансового стану банків.

РОЗДІЛ 2

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ АТ «АБ «РАДАБАНК»

2.1. Аналіз фінансового стану та визначення рейтингу банку

Рейтингову оцінку фінансового стану банку проведемо за даними фінансової звітності АТ «АБ «РАДАБАНК» (Додатки А, А1, А2, Б, Б1, Б2) на основі методики CAMELS та авторської методики О. Ширинської.

Першим з критеріїв рейтингової оцінки за методикою CAMELS є визначення достатності чи адекватності капіталу, який надасть оцінку спроможності банківської установи убезпечити своїх кредиторів чи позичальників від будь-яких непрогнозованих збитків, яких може зазнати банк.

У табл. 2.1 проаналізуємо основні показники, які дадуть можливість зробити висновки про достатність капіталу досліджуваного нами банку за аналізований період та порівняємо їх з нормативними значеннями, визначеними Національним банком України.

Таблиця 2.1

Аналіз достатності капіталу АТ «АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки

Показники	Нормативне значення	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2020 р. від 2018 р.	
					абсол.	темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7
Мінімальний розмір регулятивного капіталу, тис. грн.	у 2019 рр. – 500 млн. грн.; з 2020 р. – 200 млн.	294 299	316 666	345 889	51 590	17,53

	грн.					
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н1), %	не менше 10 %	26	23	13	-13	- 50,00
Норматив адекватності	не менше 7%	19	17	13	-6	-31,57

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7
основного капіталу (Н2), %						
Співвідношення капіталу і пасиву банку, коеф.	у межах від 0,15 до 0,20	0,17	0,11	0,08	-0,09	-52,94
Співвідношення регулятивного капіталу та зобов'язань, коеф.	у межах від 0,10 до 0,30	0,19	0,13	0,07	-0,12	-63,16
Співвідношення регулятивного капіталу та власного капіталу, коеф.	у межах від 0,50 до 1,00	0,95	0,94	0,80	-0,15	-15,79
Співвідношення статутного капіталу та власного капіталу, коеф.	у межах від 0,15 до 0,50	0,65	0,59	0,70	0,05	7,69

Джерело: складено автором за даними [32, 33]

За даними табл. 2.1 робимо висновок про те, що регулятивний капітал, починаючи з 2020 року почав збільшуватися і у 2021 році в порівнянні з 2019 роком його зростання становило понад 17%. Разом з тим, 2020 рік ознаменувався суттєвим зменшенням нормативу НБУ по цьому показнику з 500 млн. грн. до 200 млн. грн. За більшістю показників АТ «АБ «РАДАБАНК» відповідає визначеним нормативам. Проте, у 2021 році спостерігаємо скорочення значень за більшістю коефіцієнтів, які характеризують достатність капіталу. Згідно Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS [29] можна присвоїти досліджуваному нами банку бал «3» у 2019 через недостатність регулятивного капіталу, а у 2020 - 2021 роках бал «2» за цим критерієм, оскільки відбулося покращення ситуації з

обсягом регулятивного капіталу, проте, за окремими з показників, взятих до уваги, фіксуємо невідповідність нормативним значенням.

Аналіз якості активів є доволі трудомістким процесом і передбачає комплексне дослідження активів за обсягом та структурою, концентрацією окремих груп активів, їх ризиковістю, визначення ліквідності активів та іншими аспектами.

Дослідження якості активів АТ «АБ «РАДАБАНК» розпочнемо з визначення їх складу та структури (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз складу та структури активів АТ «АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки

Показники	2019 рік		2020 рік		2021 рік		Відхилення 2021 р. від 2019 р.	
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питомої ваги, %
Грошові кошти та їх еквіваленти	634,0	34,0	678,7	23,5	1107,7	21,5	473,7	-12,5
Кредити та заборгованість клієнта	859,7	46,1	972,1	33,7	1843,6	35,8	983,9	-10,3
Інвестиції в цінні папери	188,5	10,1	1023,3	35,5	1878,0	36,4	1689,5	26,3
Відстрочений податковий актив	0,4	0,02	0,5	0,02	0,8	0,02	0,04	0,0
Основні засоби, нематеріальні активи та активи з права користування	115,0	6,2	126,7	4,4	224,1	4,3	109,1	-1,9
Інші активи	65,3	3,5	81,0	2,8	103,8	2,0	38,5	-1,5
<i>Усього активів</i>	<i>1863,0</i>	<i>100,0</i>	<i>2882,3</i>	<i>100,0</i>	<i>5156,0</i>	<i>100,0</i>	<i>3293,0</i>	<i>-</i>

Джерело: складено автором за даними [32, 33]

За розрахунками, представленими у табл. 2.2 робимо висновок про те, що обсяг грошових коштів та їх еквівалентів суттєво збільшився (на 473,7 млн. грн.), проте частка цих активів у загальній структурі активів знизилася на 12,5%. Суттєві зміни відбулися також і по інших дохідних активах, таких як кредити та заборгованість клієнта та інвестиціях у цінні папери. Так, обсяг

кредитів збільшився на 983,9 млн грн. у 2021 році в порівнянні з 2019 роком, проте їх частка у загальних активах скоротилася на 10,3 %. Частка інвестицій в цінні папери збільшилася на 26,3% у 2021 році в порівнянні з 2019 роком, а їх обсяг - на 1689,5 млн. грн.

Для кращої наочності структури активів продемонструємо її у вигляді діаграми (рис. 2.1).

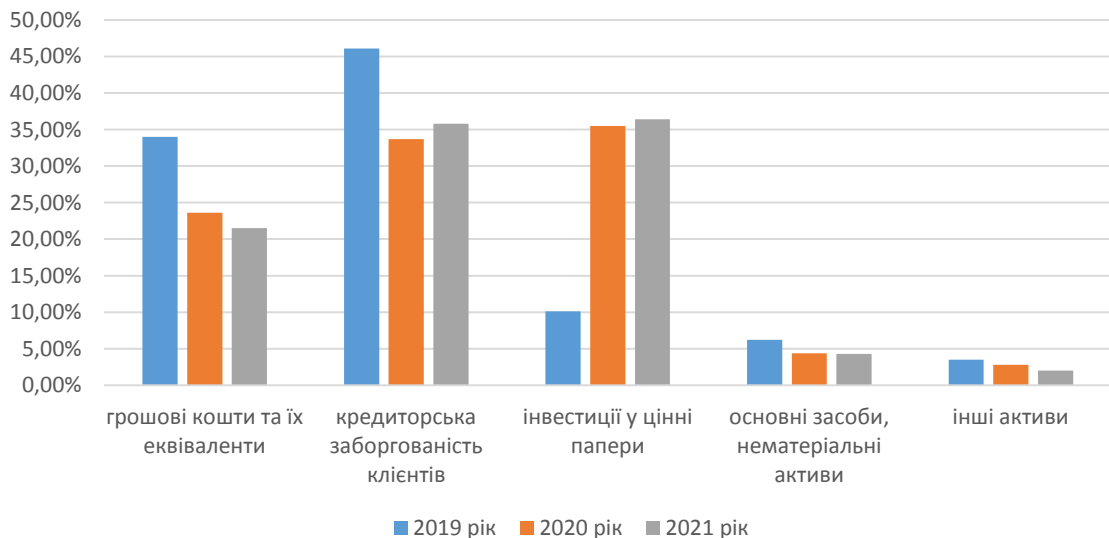

Рис. 2.1. Структура активів АТ «АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки
Джерело: складено автором за даними [32, 33]

Для оцінки оптимальності структури активів скористаємося методикою Сухової Л.Ф. [10], відповідно до якої частка високоліквідних активів повинна становити близько 30 %, кредиторської заборгованості – близько 40 %, інвестицій у цінні папери – в межах 10 – 12 %, основних засобів та нематеріальних активів – 17 – 18 %, інших активів – не більше 2 – 3 %. Таким чином, за даними табл. 2.2 та рис 2.1 бачимо, що коефіцієнт концентрації високоліквідних активів АБ «РАДАБАНК» у 2021 році знизився на 12,5 % в порівнянні з 2019 роком, що вказує на певну зміну політики ведення діяльності на дещо більш агресивну та певну втрату миттєвої ліквідності. Частка кредиторської заборгованості також є заниженою з тенденцією до зменшення питомої ваги цього показника. Така динаміка вказує на те, що АБ

«РАДАБАНК» знижує свою кредитну діяльність, а ступінь ризикованості таких операцій знижується в результаті більшої диверсифікації активів.

Низька частка основних засобів та нематеріальних активів вважається нормальним явищем, оскільки дані активи для банківської установи є неліквідами та такими, що не приносять дохід. Разом з тим, досліджуваний нами банк, на нашу думку, має занижений рівень таких активів з поступовим його зниженням до близько 4 %, а це знижує імідж банку на ринку та його зовнішню привабливість для клієнта.

Увесь портфель інвестицій у цінні папери представлений лише облігаціями внутрішньої державної позики, що обліковуються за амортизованою собівартістю. Частка таких інвестицій різко збільшилася у 2020 – 2021 роках, що свідчить про помірно ризиковані підходи банку до інвестування.

Аналізуючи якість активів, важливо також дати оцінку їх ліквідності. При цьому, до абсолютно ліквідних активів ми відносимо грошові кошти та їх еквіваленти, до високоліквідних – кредити та заборгованість клієнтів, а також інвестиції в цінні папери, і до неліквідних – основні засоби та нематеріальні активи. Таким чином, з табл. 2.2 зрозумілим є те, що структура активів АБ «РАДАБАНК» протягом аналізованого періоду сформована за рахунок абсолютно та високоліквідних активів. В цьому контексті також можна визначити співвідношення останніх із дохідною частиною активів (цінні папери банку, кредити та заборгованість клієнтів, інвестиції та інвестиційна нерухомість). Окрім цього визначають співвідношення дохідної та недохідної частини в загальному обсязі активів. У практиці, зокрема міжнародній, вважається, що таке співвідношення повинно становити не менше 93%, а зростання питомої ваги недохідної частини активів більше, ніж на 7% може бути ознакою дефолту.

Якість активів також оцінюється з точки зору здатності активів приносити дохід та прибуток банку, відповідно, мова йде про коефіцієнти дохідності та прибутковості активів. Отже, коефіцієнт дохідності активів

показує співвідношення доходів банку з середньою вартістю активів, а коефіцієнт прибутковості – співвідношення прибутку з середньою вартістю активів.

Аналіз динаміки згаданих коефіцієнтів проведемо за допомогою табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз динаміки коефіцієнтів дохідності та прибутковості активів АТ
«АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021 року від 2019 року	
				абсолютне	відносне, %
Співвідношення високоліквідних і дохідних активів, %.	60,5	34,0	29,8	-30,7	-50,7
Частка дохідних активів у загальній сумі активів, %	56,3	69,2	72,2	15,9	28,2
Коефіцієнт дохідності активів, %	12,6	15,6	21,3	8,7	69,0
Коефіцієнт прибутковості активів, %	2,6	1,2	2,7	0,1	3,8

Джерело: складено автором за даними [32, 33]

Як бачимо, з табл. 2.3 дохідність та прибутковість активів є невисокою, проте є незначна тенденція до підвищення цих показників ефективності. Разом з тим, частка дохідних активів є низькою, хоча спостерігаємо тенденцію до її зростання, що свідчить про те, що банком вживаються заходи з підвищення якості активів.

На якість активів вказує і структура активів за рівнем ризику (табл. 2.4). Так, у АБ «РАДАБАНК» існує розподіл активів на 5 груп: 1) з мінімальним ризиком; 2) з низьким ризиком; 3) з середнім ризиком; 4) з високим ризиком; 5) з дефолтним ризиком.

Таблиця 2.4

Аналіз структури активів АТ «АБ «РАДАБАНК» за рівнем ризику у 2019
– 2021 роках

Показники	2019 рік, %	2020 рік, %	2021 рік, %	Відхилення 2021 року від 2019 року	
				абсолютне	відносне, %
Активи з мінімальним ризиком	82,8	92,1	97,6	14,8	17,9
Активи з низьким ризиком	5,9	0,6	0,2	-5,7	-96,6
Активи з середнім ризиком	1,6	0,0	0,1	-1,5	-93,8
Активи з високим ризиком	-	0,4	0,1	0,1	100,0
Активи з дефолтним ризиком	9,8	6,8	2,1	-7,7	-78,6

Джерело: складено автором за даними [32, 33]

За даними табл. 2.4 бачимо, що у АБ «РАДАБАНК» протягом аналізованого періоду суттєво покращив систему управління ризиками в напрямі структури ризикових активів. Так, частка активів з мінімальним ризиком поступово зростала протягом трьох років, відповідно, частка активів з вищими рівнями ризику знижувалася. Особливу увагу варто приділити активам з дефолтним ризиком, хоча і в цьому напрямі бачимо зниження їх частки на 78,6%.

Таким чином, за критерієм якості активів можемо присвоїти АБ «РАДАБАНК» бал «3» у 2019 році та бал «2» у 2020 та 2021 роках.

Наступною характеристикою, яка береться до уваги при застосуванні методики CAMELS, є оцінка системи управління банком. Цей критерій важко оцінити за допомогою певних коефіцієнтів, тому він оцінюється, як правило, за спостереженнями експертів. При проведенні нашого дослідження ми скористалися тими висновками та судженнями, які були зроблені аудитором під час щорічного аудиту фінансової звітності АБ «РАДАБАНК». Так, згідно даного висновку, зазначено, що система внутрішнього контролю та внутрішній аудит досліджуваного нами банку відповідає ризикам відповідно до обсягу операцій банку та нормативним вимогам. Величина капіталу банку на кінець звітного періоду є достатньою для виконання операцій, які передбачені відповідною банківською ліцензією, а його абсолютний розмір відповідає нормативним вимогам щодо його величини. За усіма іншими напрямками діяльність банку та система його управління також визнана такою, що відповідає нормативно-правовим актам Національного банку України [33]. На підставі наведеної інформації присвоюємо АБ «РАДАБАНК» бал «1» за цим критерієм протягом усього аналізованого нами періоду.

Оцінюючи дохідність як ще одну характеристику, яка є важливою при наданні рейтингової оцінки банку за системою CAMELS проаналізуємо динаміку та структуру доходів банку (табл. 2.5), а також показники рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, рентабельності акціонерного капіталу, рентабельності витрат, співвідношення комісійного та процентного доходу (табл. 2.6).

Таблиця 2.5

Аналіз динаміки та структури доходів АТ «АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки

Показники	2019 рік		2020 рік		2021 рік		Відхилення 2021 р. від 2019 р.	
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питомої ваги, %
<i>1. Процентні доходи, в т.ч.:</i>	236,5	56,4	263,8	71,4	361,4	71,2	124,9	14,8
кредити та заборгованість клієнтів	183,6	77,6	174,5	66,1	212,2	58,7	28,6	-18,9
інвестиції в цінні папери	23,9	10,1	63,2	24,0	136,9	37,9	113,0	27,8
процентні доходи за знеціненими фінансовими активами	25,4	10,7	25,1	9,5	11,8	3,3	-13,6	-7,4
кредити та заборгованість банків	3,7	1,6	1,0	0,4	0,4	0,1	-3,3	-1,5
<i>2. Комісійні доходи, в т.ч.:</i>	74,2	17,7	100,6	27,2	138,3	27,2	64,1	9,5
розрахунково-касові операції	48,9	65,9	68,3	67,9	101,1	73,1	52,2	7,2
операції на валютному ринку для банків та клієнтів	14,7	19,8	15,9	15,8	16,0	11,6	1,3	-3,8
гарантії надані	2,4	3,2	4,1	4,1	7,5	5,4	5,1	2,2
індивідуальні сейфи	3,3	4,4	4,5	4,4	5,5	4,0	2,2	-0,4
кредитні операції	1,2	1,6	4,8	4,8	5,0	3,6	4,8	2,0
операції довірчого управління	1,5	2,0	1,2	1,2	1,5	1,1	0,0	-0,9
інкасація	1,8	2,4	1,2	1,2	1,2	0,9	-0,6	-1,2
операції з	0,6	0,8	0,5	0,5	0,7	0,5	0,1	-0,3

цінними паперами								
3. Інші операційні доходи	10,8	2,6	5,2	1,4	8,4	1,2	-2,4	-1,4
Усього доходів	418,7	100,0	369,6	100,0	508,1	100,0	89,4	100,0

Джерело: складено автором за даними [32, 33]

За даними табл. 2.5 спостерігаємо зростання загальних доходів банку у 2021 році на 89,4 млн. грн. в порівнянні з 2019 роком. Протягом аналізованого періоду найбільшу частку у структурі доходів займали процентні доходи: від 56 % у 2019 році до 71,2% у 2021 році. Серед них переважали доходи, пов'язані з кредитами та заборгованістю клієнтів. Загалом бачимо, що динаміка доходів є позитивною, проте нестабільною, адже у 2020 році відбулося їх зменшення. Джерела надходжень банку є традиційними для банківської сфери, відповідно залежність від нетрадиційних доходів є мінімальною.

Таблиця 2.6

Динаміка основних показників рентабельності АТ «АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021 року від 2019 року	
				абсолютне	відносне, %
Рентабельність активів, %	2,21	0,96	2,02	-0,19	-8,60
Рентабельність власного капіталу, %	13,29	8,20	24,07	10,78	81,11
Рентабельність акціонерного капіталу, %	20,60	13,85	34,55	13,95	67,72
Співвідношення процентних та комісійних доходів, коеф.	3,19	2,62	2,61	-0,58	-18,18

Джерело: складено автором за даними [32, 33]

Як видно, з табл. 2.6 показники рентабельності АБ «РАДАБАНК» доволі високі як для банківської сфери. Разом з тим, значне перевищення рентабельності власного капіталу над рентабельністю активів свідчить про незначну частку власного капіталу у загальній структурі джерел фінансування.

Зважаючи на результати аналізу дохідності можемо прийти до висновку, що за цим критерієм досліджуваний нами банк має всі підстави для того, щоб присвоїти йому бал «1» протягом 2019 – 2021 років.

Оцінюючи ліквідність банку, варто порівняти значення вказаних показників з нормативами, визначеними Національним банком України. Варто зазначити, що ліквідність банку має свої особливості в порівнянні з ліквідністю підприємств і пов'язана з достатністю високоліквідних активів для покриття відтоку коштів з банку протягом 30 днів. При цьому розраховують коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами ($LCR_{\text{ВВ}}$ – Liquidity Coverage Ratio) та коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземній валюті ($LCR_{\text{ІВ}}$). Дані показники почали використовуватися у практиці вітчизняних банків з 2018 року і на той час були Національним банком України були визначені нормативи для $LCR_{\text{ВВ}}$ на рівні не нижче 50%, а для $LCR_{\text{ІВ}}$ – не нижче 80 %. Проте з 2019 року цей норматив за обома показниками був піднятий до рівня не менше 100%. Динаміка показників ліквідності АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки наведена у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка показників ліквідності АТ «АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021 року від 2019 року	
				абсолютне	відносне, %
Коефіцієнт короткострокової ліквідності (норматив Н6 – не менше 60%), %	97,0	82,0	84,0	-13,0	-13,4
Коефіцієнт покриття ліквідністю за усіма валютами (норматив $LCR_{\text{ВВ}}$ не менше 100%), %	227,0	244,0	184,0	-43,0	-18,9
Коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземній валюті (норматив $LCR_{\text{ІВ}}$ не менше 100%), %	356,0	258,0	405,0	49,0	13,8

Джерело: складено автором за даними [32, 33]

Отже, бачимо, що банк відповідає усім нормативам стосовно показників ліквідності, а навіть значно перевищує їх. Зменшення коефіцієнта покриття ліквідністю за усіма валютами у 2021 році на 43 % не впливає на зниження ліквідності банку в цілому і її рівень залишається доволі високим.

Таким чином, за критерієм ліквідності можемо також присвоїти банку бал «1» у 2019 – 2021 роках.

Останньою характеристикою, яку досліджують в рамках CAMELS-підходу є чутливість банку до ризиків. При цьому, нами вивчалися такі коефіцієнти як: відсоток максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, відсоток великих кредитних ризиків та відсоток максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка коефіцієнтів кредитних ризиків АТ «АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021 року від 2019 року	
				абсолютне	відносне, %
Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (норматив Н7 – не більше 25%), %	21,0	21,1	20,5	-0,5	-2,4
Відсоток великих кредитних ризиків (норматив Н8 – не більше 800%), %	82,0	114,5	174,6	92,6	112,9
Максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (норматив Н9 – не більше 25 %), %	6,0	6,2	16,9	10,9	181,7

Джерело: складено автором за даними [32, 33]

Дані, наведені у табл. 2.8 свідчать про прийнятний рівень ризику у банку, який не перевищує встановлені нормативи Національного банку України. Проте, спостерігається суттєве зростання великих кредитних ризиків (на 112,9%) та кредитного ризику за операціями з пов'язаними сторонами (на 181,7%) у 2021 році. З огляду, на таку тенденцію, пропонуємо присвоїти бал «1» за даним критерієм у 2019 та 2020 роках, та бал «2» - у 2021 році.

Узагальнимо присвоєні бали за методикою CAMELS у табл. 2.9 та виведемо узагальнюючий бал за аналізований період.

Таблиця 2.9

Узагальнюючі результати рейтингового оцінювання за методикою
CAMELS AT «АБ «РАДАБАНК» за 2019 – 2021 роки

Критерії	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Достатність капіталу	3	2	2
Якість активів	3	2	2
Система менеджменту	1	1	1
Доходність	1	1	1
Ліквідність	1	1	1
Чутливість до ризику	1	1	2
Рейтинг	1,7 / 2	1,3 / 1	1,5 / 2

Джерело: складено автором

Таким чином, робимо висновок про високий рейтинг АБ «РАДАБАНК» протягом аналізованого періоду. За окремими критеріями є певні недоліки, проте загальна рейтингова оцінка виявилася доволі високою.

Рейтингова оцінка АБ «РАДАБАНК» за методикою О. Ширинської має наступні результати (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Рейтингова оцінка АК «АБ «РАДАБАНК» у 2019 – 2021 роках за
методикою О. Ширинської

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік
<i>Коефіцієнти надійності банку (КН)</i>			
КН ₁ – співвідношення власного капіталу до дохідних активів	3,9	7,9	9,5
КН ₂ – співвідношення захищеного капіталу до дохідних активів	0,08	0,06	0,09
<i>Коефіцієнти ліквідності</i>			
КЛ ₁ – співвідношення абсолютно ліквідних активів до поточних зобов'язань	0,41	0,31	0,27
КЛ ₂ – співвідношення ліквідних активів до загального обсягу зобов'язань	1,08	1,72	1,02
КЛ ₃ – співвідношення абсолютно ліквідних активів до дохідних активів	0,38	0,25	0,38
<i>Коефіцієнти рентабельності</i>			
КР ₁ – співвідношення суми чистого прибутку до власного капіталу	0,13	0,08	0,24
КР ₂ – співвідношення суми чистого прибутку до дохідних активів	0,06	0,01	0,01
<i>Коефіцієнти якості активів</i>			
КА ₁ – співвідношення суми строкових депозитів та власного капіталу до корпоративних кредитів	0,68	0,59	1,43
КА ₂ – співвідношення державних цінних паперів до дохідних активів	0,11	0,38	0,63
<i>Коефіцієнти ресурсної бази банку</i>			
КРБ ₁ – співвідношення власного капіталу до	0,20	0,13	0,09

обсягу зобов'язань			
КРБ ₂ – співвідношення коштів на поточних рахунках до обсягу зобов'язань	0,09	0,02	0,03
Рейтингова оцінка – R	0,58	1,28	0,95

Джерело: складено автором за даними [32, 33]

Таким чином, за методикою О. Ширинської бачимо, що рейтингова оцінка банку показує аналогічні результати із методикою CAMELS. Так, найвища рейтингова оцінка спостерігається у 2020 році, дещо нижча у 2021 році та найнижча – у 2019.

Для порівняння зазначимо, що рейтингова оцінка АТ «АБ «РАДАБАНК» востаннє проводилася станом на кінець жовтня 2022 року рейтинговим агентством «Рюрик» (Додаток Е). За її результатами банку присвоєно довгостроковий кредитний рейтинг позичальника на рівні uaAA, згідно якої банк характеризується дуже високою кредитоспроможністю, що в цілому підтверджує результати наших досліджень і присвоєння АТ «АБ «РАДАБАНК» високої рейтингової оцінки.

2.2. Аналіз факторів впливу на рейтингову оцінку банку

На рейтингову оцінку банку впливають різноманітні фактори, які залежно від характеру впливу можуть призводити до позитивних та негативних тенденцій. Зрозуміло, що окремо взятий банк є частиною банківської системи держави, відповідно його рейтингова оцінка також може залежати від макроекономічних та мікроекономічних змін, які відбуваються у ній. Загалом, усі фактори поділяють на зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні).

Серед екзогенних причин, тобто тих, які залежить від стабільності, умов функціонування зовнішнього економічного середовища, на нашу думку, доцільно виділити наступні:

- тенденції зовнішнього середовища;
- макроекономічні та фіскальні ризики;
- ринок нерухомості та іпотечне кредитування;

- ризики, пов'язані з домогосподарствами;
- ризики ліквідності та фондування;
- ризик прибутковості;
- ризик роздрібного кредитування;
- реальний сектор та якість кредитного портфеля;
- пруденційна політика НБУ та нормативно-правове регулювання;
- валютні ризики та ін.

У цілому всі фактори впливу взаємопов'язані та взаємообумовлені. Ключовим індикатором оцінки того, наскільки банківський сектор знаходиться у стані фінансової напруги є індекс фінансового стресу, значення якого може коливатися від 0 до 1. Значення індексу ближче до 0 свідчить про зниження рівня фінансової напруги, ближче до 1 – підвищення. Індекс фінансового стресу дає можливість зрозуміти, наскільки фінансова система підлягає кризовим явищам, яка глибина та тривалість цієї кризи, визначити, чи кризові явища носять періодичний характер, чи системний.

Треба також зазначити, що індикатор фінансового стресу вказує лише на поточну ситуацію і не має прогностичного значення.

За даними Звіту про фінансову стабільність можемо проаналізувати рівень індексу фінансового стресу протягом аналізованого періоду (рис. 2.2).

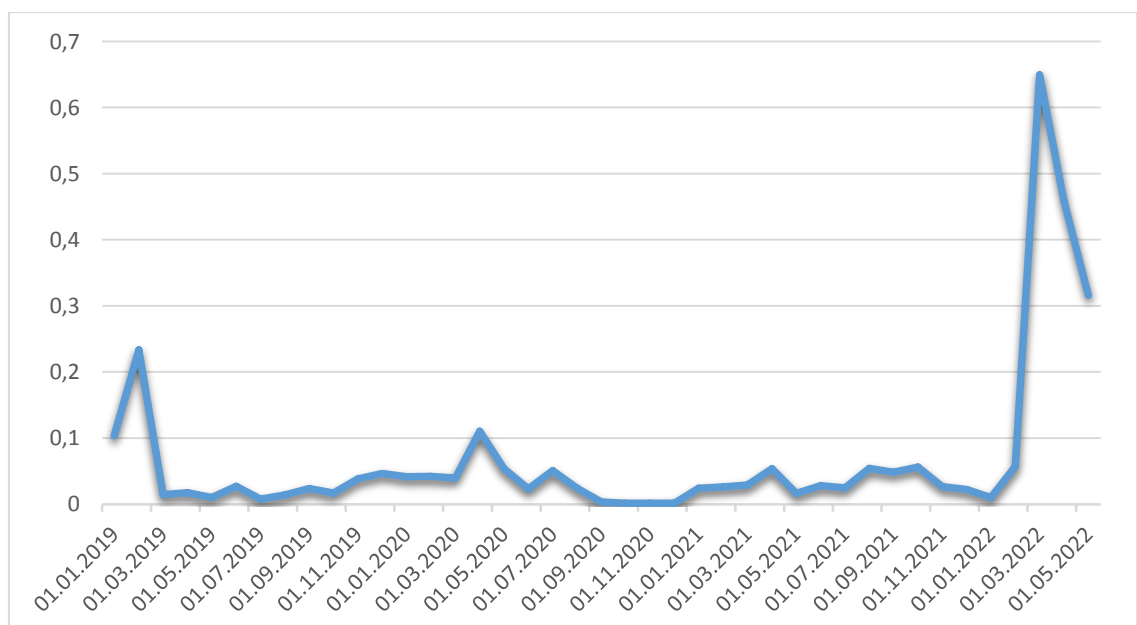

Рис. 2.2. Динаміка індексу фінансового стресу в Україні за період з 01.01.2019 року по 01.05.2022 рік

Джерело: складено автором за даними [11]

З рис. 2.2 бачимо, що військове вторгнення в Україну спричинило різке зростання індексу фінансового стресу. Для розуміння того, що найбільше вплинуло на зміни у цьому індексі, слід проаналізувати за рахунок чого він формується. Так, відомо, що даний індикатор узагальнює у собі більш дрібні показники такі як: субіндекс банківського сектору, субіндекс поведінки домогосподарств, субіндекс державних цінних паперів, субіндекс корпоративних цінних паперів та субіндекс валютного ринку. На рис. 2.3. ми показали зміни у наведених субіндексах протягом аналізованого періоду.

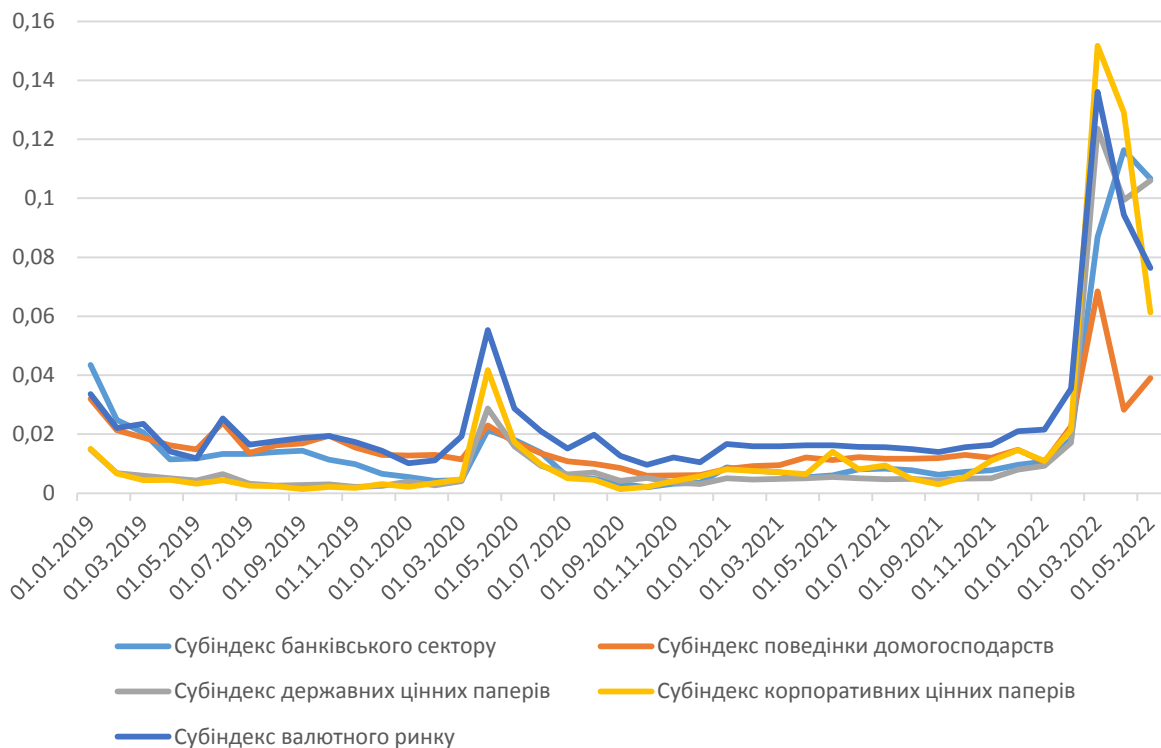

Рис. 2.3. Динаміка субіндексів, які формують індекс фінансового стресу за період з 01.01.2019 року по 01.05.2022 рік

Джерело: складено автором за даними [11]

Як бачимо з рис. 2.3 найвищий вплив на зміну індекс фінансового стресу мав субіндекс банківського сектору, хоча у зв'язку з військовим вторгненням у

лютому 2022 року відбулося суттєве зростання всіх його складових. При цьому субіндекс поведінки домогосподарств залишався порівняно низьким. Це вказує на те, що попри такі дестабілізаційні чинники довіра населення до банків залишилася високою. Зниження рівня індексу банківського сектору відбулося через підвищення ліквідності банків. Субіндекс валютного ринку ще у травні 2022 року залишався порівняно високим, що спричинене значними інтервенціями Національного банку з продажу валюти.

Щодо внутрішніх факторів впливу на індекс рейтингової оцінки банку, то тут традиційно виділяють наступні [40]:

1. Організаційні, які представлені станом системи управління банком, здатністю своєчасно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, ефективність стратегії розвитку банку та ін.

2. Економічні, які передбачають вплив тенденцій зміни у структурі та якості активів банку, здатність та достатність фінансових ресурсів для досягнення поставлених стратегічних цілей та ін.

3. Фінансові, які пов'язані з достатністю капіталу, рентабельністю та ліквідністю.

4. Матеріально-технічні фактори, які передбачають рівень технічного забезпечення банку, наявність високого рівня автоматизації та матеріального забезпечення, які покращують рівень якості та терміни виконання операцій та підвищують рівень довіри до банку за рахунок, в тому числі іміджевої складової.

Дослідження, проведені нами у попередньому параграфі вказують на те, що на зміну рейтингової оцінки АТ «АБ «РАДАБАНК» протягом аналізованого періоду вплинули коефіцієнти достатності капіталу, зокрема співвідношення власного капіталу до дохідних активів, коефіцієнт рентабельності власного капіталу, коефіцієнти якості активів, зокрема співвідношення суми строкових депозитів та власного капіталу до корпоративних кредитів та співвідношення державних цінних паперів до дохідних активів.

Більш детальний аналіз факторів позитивного та негативного впливу на рейтингову оцінку досліджуваного нами банку було проведено рейтинговим агентством «Рюрик». Так, серед позитивних факторів впливу зазначеним агентством було вказано:

- зниження чутливості банку до кредитного ризику за рахунок достатньої диверсифікації кредитного портфелю своїх клієнтів;
- зниження чутливості ризику ліквідності за рахунок достатньої диверсифікації пасивних операцій банку, зокрема портфелю коштів клієнтів банку за найбільшими вкладниками та кредиторами;
- зниження до ризиків банку, пов'язаних з девальвацією гривні через надання більшої частини кредитів у національній валюті;
- зростання рівня захищеності активів власним капіталом;
- висока якість портфелю цінних паперів, який представлений облігаціями внутрішньої державної позики та депозитними сертифікатами Національного банку;
- високий рівень фінансової прозорості банку та його інформаційної відкритості, який знаходить своє відображення у детальному та комплексному розкритті інформації, необхідної для визначення рейтингової оцінки [4].

Серед негативних факторів зазначено, насамперед, підвищення чутливості банку до ризику ліквідності через значну частку коштів на вимогу, а це в свою чергу, зумовлює необхідність підтримувати високий обсяг високоліквідних активів на випадок того, якщо клієнти забажають видати їм кошти, вкладені у депозити.

Разом з тим, АБ «РАДАБАНК» також визначає ті негативні фактори, які виникли через військове вторгнення в Україну у лютому 2022 року та можуть мати суттєвий вплив на подальші прогнози рейтингової оцінки. Серед них, невизначеність макроекономічного середовища та фінансового стану позичальників. Можливість кредитування бізнесу також є низькою через занадто високі ризики.

Здатність бізнесу обслуговувати отримані кредити, а відтак банку – отримувати процентні доходи також знизилася через руйнування активів та інфраструктури багатьох підприємств, вимушену їх міграцію. Зниження платоспроможності населення також вплинуло на можливість банків до зростання кредитного портфеля банку, в частині роздрібного кредитування.

Комісійні доходи банку вже у 2022 році також зазнали суттєвого негативного впливу через скорочення обсягів розрахунків у зв'язку із зниженням рівня торгівельних операцій в країні.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи ми провели рейтингове оцінювання АТ «АБ «РАДАБАНК» за методикою CAMELS та авторською методикою О. Ширинської. В процесі цих досліджень, нами було проаналізовано вказаний банк за критеріями достатності капіталу, якості активів, систему менеджменту, рентабельності, ліквідності та чутливості до ризиків. У результаті, ми визначили, що протягом аналізованого періоду банк відповідав усім нормативам Національного банку щодо достатності капіталу. У структурі активів, частка високоліквідних активів у 2021 році знизилася попри їх абсолютне збільшення. Аналогічна ситуація і з кредитами банку. Спостерігаємо зростання частки інвестицій у цінні папери, які переважно представлені облігаціями внутрішньої державної позики.

Дохідність та прибутковість активів АБ «РАДАБАНК» у 2019 – 2021 роках є невисокою, проте спостерігається тенденція до незначного підвищення даних показників.

Протягом досліджуваного періоду банк також суттєво покращив систему управління ризиками, внаслідок чого частка активів з мінімальним рівнем ризику зростала, а з високим – знижувалася.

Система внутрішнього контролю відповідає ризикам відповідно до обсягу операцій банку та нормативним вимогам.

Динаміка доходів АБ «РАДАБАНК» за період з 2019 року по 2021 рік є позитивною, проте нестабільною. Найбільшу частку при цьому займають процентні доходи. Джерела надходжень є традиційними для банківського сектору, відповідно, залежність від нетрадиційних надходжень є мінімальною.

Досліджуваний нами банк, показує доволі високі показники рентабельності, проте значне перевищення рентабельності власного капіталу над рентабельністю активів вказує на занижений рівень власного капіталу у структурі джерел фінансування.

Банк відповідає усім нормативам Національного банку України стосовно показників ліквідності та прийняттого рівня ризику, хоча і спостерігається суттєве зростання великих кредитних ризиків та кредитного ризику за операціями з пов'язаними сторонами.

У цілому нами визначено рейтингову оцінку за методикою CAMELS на рівні «2» у 2019 та 2021 роках та на рівні «1» для 2020 року.

За методикою О. Ширинської отримано аналогічний результат.

Рейтингове оцінювання, яке проводилося у банку національним рейтинговим агентством «Рюрик» підтвердило наші дослідження про присвоєння АБ «РАДАБАНК» високої рейтингової оцінки.

Характеристику та тенденцію зовнішніх факторів впливу на рейтингову оцінку, на нашу думку, дуже вдало показує індекс фінансового стресу, який формується за рахунок субіндексів банківського сектору, поведінки домогосподарств, державних цінних паперів, корпоративних цінних паперів та валютного ринку. Проаналізувавши їх, стає зрозумілим, що військове вторгнення у лютому 2022 року спричинило суттєве зростання всіх зазначених складових індексу фінансового стресу.

Серед внутрішніх причин зміни рейтингової оцінки протягом аналізованого періоду, ми відзначаємо зміни коефіцієнтів достатності капіталу, зокрема співвідношення власного капіталу до дохідних активів, рентабельності власного капіталу, зміни співвідношення строкових депозитів та власного

капіталу до корпоративних кредитів, а також співвідношення державних цінних паперів до дохідних кредитів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ

3.1. Проблеми рейтингового оцінювання фінансового стану банків в сучасних умовах та шляхи їх подолання

Рейтингове оцінювання безумовно відіграє важливу роль при формуванні репутації банку, його надійності та прозорості. Рейтинг стає важливим інструментом для клієнта чи контрагента при прийнятті рішення про співпрацю. Разом з тим, різноманітність методик та врахування у них різних наборів показників, визначення вагового значення кожного коефіцієнта у загальному рейтингу експертним шляхом породжує численні суперечки стосовно надійності таких рейтингів. Усім відома ситуація, коли під час фінансової кризи 2008 року окремі банки, рейтинг у яких був досить високим, зазнали банкрутства. Таким чином, рейтинги стали інструментом дезінформації суспільства стосовно надійності тієї чи іншої банківської установи. З огляду, на це, існує думка частини фахівців, що рейтингова оцінка є ненадійним джерелом інформації.

Інша частина вважає, що чим більша кількість показників буде залучена у рейтинг, тим точнішою стане рейтингова оцінка. Попри існування різних думок

стосовно ефективності рейтингового оцінювання, усі приходять до висновку, що методика такої оцінки слід уніфікувати та удосконалити.

Тому вважаємо, що основною проблемою, яка потребує вирішення є підвищення об'єктивності інформації, які формуються під час рейтингового оцінювання.

Першочерговим завданням тут є використання достовірної інформації в процесі рейтингування. Враховуючи, широкий спектр аналітичних досліджень, що використовуються у рейтингу одних даних фінансової звітності банку звичайно, що є замало. Звичайно, що достовірність фінансової звітності банку підтверджується аудиторським висновком, проте є висока ймовірність того, що банк для підвищення іміджевої позиції може надавати рейтинговому агентству неточну або завищену інформацію за окремими позиціями.

Ще однією проблемою, яка впливає на об'єктивність рейтингу є правильний вибір системи показників, які б максимально точно окреслювали фінансовий стан банківської установи.

Разом з тим, не завжди визначені критерії для порівняння, оскільки відносні показники формуються на основі абсолютних, які також беруться до уваги в процесі дослідження. Адитивність при побудові статистичного показника викликає сумнів щодо адекватності методики. Для подолання цієї проблеми, варто було б скористатися засобами математичного моделювання і включати у модель лише ті фактори, які мають суттєвим або першочерговий вплив кінцевий рівень рейтингу [35].

Більшість рейтингових методик вітчизняних рейтингових агентств використовують окрім кількісних, широкий спектр якісних критеріїв, які не можливо чітко виразити якимись коефіцієнтами. Відповідно інформація про них дуже часто може бути суб'єктивною з урахуванням досвіду та знань експерта, який проводить рейтингову оцінку. Саме тому, доцільним є формування окремих підходів до оцінки таких якісних критеріїв як: оптимальність організаційної структури; ефективність системи управління банком в цілому та системи управління ризиками банку; правильність

формування та можливість досягнення стратегічних цілей банківської установи.

Ще одним викликом для рейтингового оцінювання, особливо в сучасних умовах, є реалізація ще одного завдання рейтингової оцінки, яке пов'язане з прогнозуванням. Зрозуміло, що прогноз фінансового стану окремого банку та розвиток установи на перспективу повинен орієнтуватися також і на зовнішнє середовище функціонування, на ті умови та обставини в яких працює бізнес сьогодні, та існують домогосподарства як потенційні контрагенти банку. Для побудови таких прогнозів можливим є застосування методів математичного моделювання та кореляційно-регресійного аналізу з максимальним використанням підходів ризик-менеджменту.

Як вже зазначалося нами, система рейтингового оцінювання, яка використовується у вітчизняній та міжнародній практиці – це, в будь-якому випадку, набір великої кількості показників, які групуються за певними ознаками. Проте, досить часто, ці показники дають характеристику одному і тому самому явищу з різних позицій, що призводить до суперечливих оцінок та аргументів.

Існуючі рейтингові методики оцінювання не враховують тип банківських установ, форму власності та їх розміри. Відповідно банки з величезним капіталом та розгалуженою клієнтською базою оцінюються за тими самими підходами, що й банки, які тільки виходять на ринок або займають у ньому незначне місце.

І, насамкінець, незалежність рейтингових агентств та об'єктивність їх оцінки може піддаватися сумніву через наявність платіжно-договірних відносин типу «замовник-виконавець».

Для усунення казаних недоліків або вирішення зазначених проблем при здійсненні рейтингової оцінки пропонуємо для цих цілей активніше використовувати методику, яка ґрунтується на регресійному аналізі та передбачає визначення певної сукупності банків, розрахунок значень факторних показників по кожному банку та середніх за їх сукупністю.

Спочатку обчислюються узагальнюючі показники у вигляді співвідношення показників окремих банків до середнього значення за сукупністю, а після цього виводиться середнє цих показників [34].

В цьому ракурсі пропонуємо звернути увагу на метод порівняльної оцінки ефективності банків DEA (Data Envelopment Analysis). Даний метод не є чимось новим, адже був розробленим ще у 1957 році та першого застосування набув у 1978 році. Підґрунтям та основою даного методу є лінійне програмування, яке на основі безлічі альтернативних варіантів дозволяє обрати те, яке є найоптимальнішим. Вирішення завдання зводиться до побудови так званої межі ефективності у багатовимірному просторі змінних, як характеризують даний об'єкт, та визначення відносної ефективності цього об'єкта [34].

Результат, який отримують за методом DEA показує кількість відсотків, на які необхідно змінити вихідні чи вхідні параметри для досягнення бажаного рівня ефективності, оскільки шляхом порівняння з іншими аналогічними об'єктами, які працюють у цій самій сфері визначено, що їх показники ефективності є оптимальнішими. З огляду на це, даний метод дає можливість не лише оцінювати, а й вносити зміни для більш ефективного досягнення стратегічних та тактичних цілей досліджуваного об'єкта. Кінцеве значення, яке отримують в результаті розрахунків за методом DEA, представлене у відсотках є добре порівнюваним з іншими об'єктами і може легко слугувати в якості рейтингової оцінки.

Загалом підхід DEA дає можливість:

- розрахувати межу ефективності, яка формується на основі показників та іншої інформації банківських установ, які визнанні еталонними у своїй сфері;
- присвоїти оцінку у вигляді балу, який характеризує ефективність роботи банку в цілому або окремого його підрозділу через вимірювання його відстані від еталонних об'єктів;

- визначити однорідну групу ефективних банків, які є еталонними або близькими до них для подальшої орієнтації менш ефективних або неефективних об'єктів на коригування своєї діяльності;

- формувати ефективні «орієнтири-позначки» для кожного банку, який визнаний неефективним, як досягнути межі ефективності [34].

Слід зазначити, що при формуванні моделі лінійного програмування для визначення ефективності банку, вхідними даними виступають його ресурси та витрати, а вихідними – банківські продукти та послуги.

Таким чином, вважаємо, що застосування методу DEA при рейтингуванні фінансового стану банків має ряд переваг:

- відсутність необхідності порівнювати різні показники та присвоювати їм коефіцієнти значущості;

- «орієнтири-еталони» можна обирати з однотипних банків, тобто з однаковою формою власності;

- такий аналіз зорієнтований не лише на оцінювання минулих подій, а й на формування пропозицій до покращення ефективності в майбутньому;

- визначення дестимуляційних зон діяльності банківської установи, які занижують загальну оцінку ефективності;

- уникнення суб'єктивності під час оцінювання.

3.2. Удосконалення системи управління ризиками банку в сучасних умовах як запорука підвищення його рейтингової оцінки

Сучасний стан фінансової системи та й усієї економіки країни перебуває в стадії гострих потрясінь через військові дії. З огляду на це, зрозумілим стає порушення фінансової стабільності та підвищення рівня ризиковості роботи банківського сектору. В цих умовах побудова системи належного управління ризиками банку та своєчасне відслідковування тенденцій їх зміни є вкрай важливим. Вважаємо, що сьогодні саме зростання ризиковості банківської діяльності здійснює найбільший вплив на зміни у рейтингових оцінках

фінансового стану банків. Відомо, що чисельність ризиків, яким піддається банківська сфера є достатньо великою. Серед них і ризик ліквідності, і кредитний ризик, і валютний ризик, і ризик прибутковості, і ризик інвестування та ін. Для розуміння того, який же з цих ризиків зазнав найбільшого зростання у зв'язку з кризою останніх місяців, за допомогою статистичних даних Національного банку України проведемо їх короткий аналіз (рис. 3.1). Це дасть нам розуміння того, на який з них, банку насамперед слід звернути увагу для мінімізації негативних наслідків у разі його зростання.

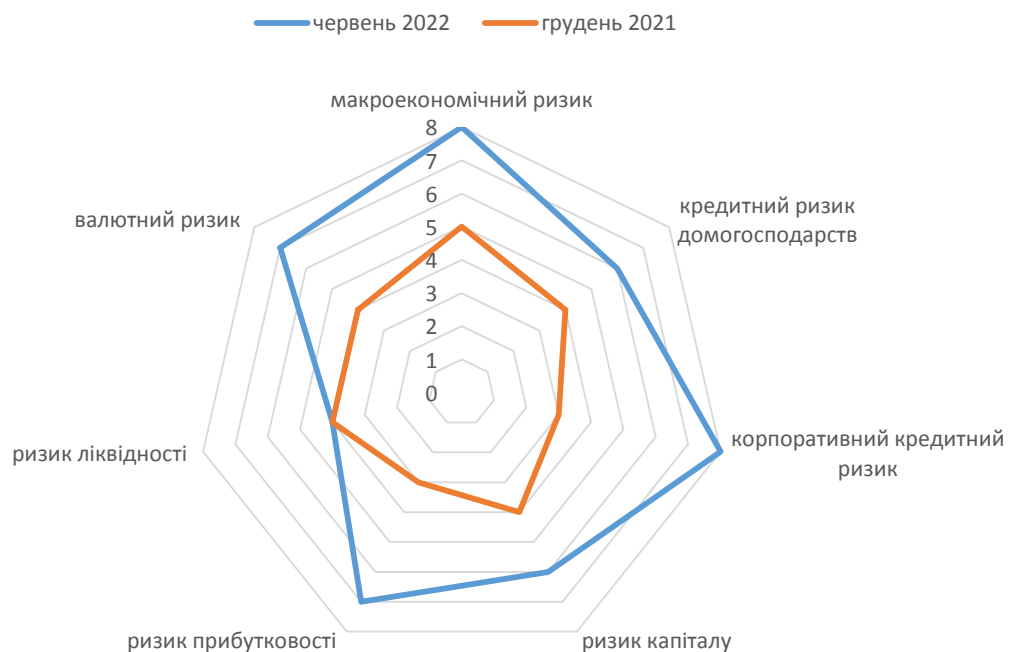

Рис. 3.1. Ризики фінансового сектору України у грудні 2021 та червні 2022

Джерело: складено автором за даними [11]

З рис. 3.1. бачимо, що практично усі види ризиків фінансового сектору зазнали суттєвого зростання, окрім ризику ліквідності. При цьому, спостерігається найбільше підвищення корпоративного кредитного ризику та ризику прибутковості. Зрозуміло, що через руйнування інфраструктури комерційних об'єктів, зниження платоспроможності населення багато підприємств стали неплатоспроможними, в тому числі і у покритті своїх

кредитних зобов'язань. У зв'язку з цим, банки очікують на значні кредитні збитки та погіршення якості кредитного портфеля в цьому напрямі. Оскільки, корпоративні кредити є одним з основних джерел процентних доходів, підвищення кредитного ризику автоматично впливає на зростання ризику прибутковості. Так, якщо подивитися на частку корпоративних кредитів у структурі усіх кредитів АБ «РАДАБАНК», то протягом 2019 – 2021 років вона коливалася від 91,07% до 92,71%, тобто була досить значною.

Варто зазначити, що на початку військового вторгнення кредитні портфелі банку відзначалися якісними характеристиками, позичальники були платіжно дисциплінованими. Кредитний портфель банків був достатньо диверсифікованим. І як видно з рис. 3.2 резервування на покриття кредитних ризиків знаходилося в межах 4,5 - 5,3 % та було нижчим від рівня кредитного ризику. У березні ми спостерігаємо практично вирівнювання обсягу кредитного ризику і очікуваних збитків від них. А вже з квітня банки встановлюють відсотки резервування корпоративних кредитів на вищому рівні у порівнянні з кредитними ризиками.

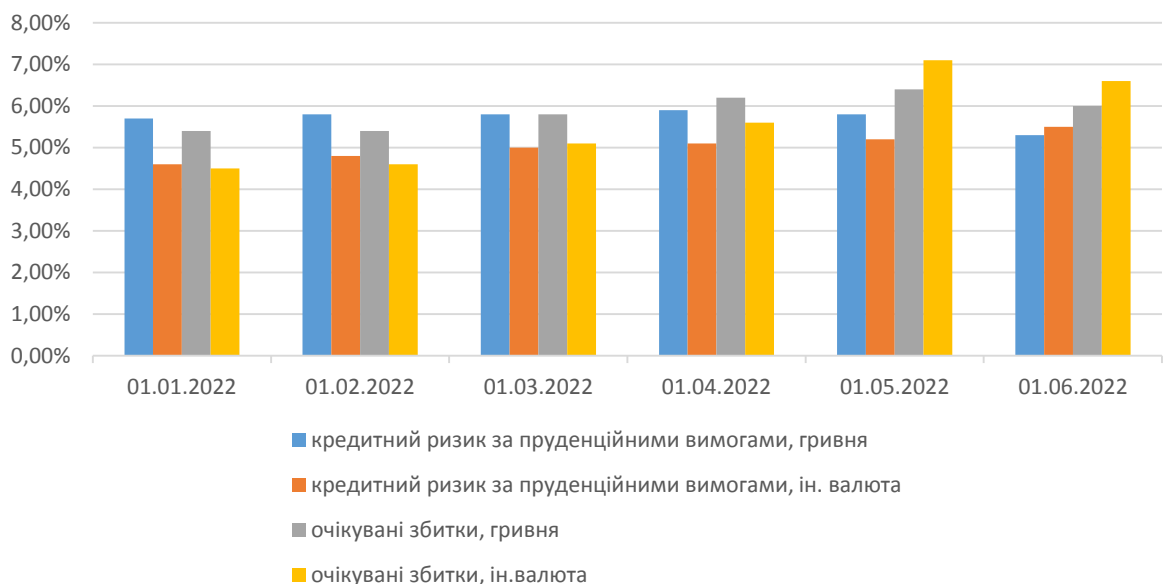

Рис. 3.2. Покриття резервами очікуваних кредитних ризиків в Україні за період 01.01.2022 по 01.06.2022 року

Джерело: складено автором за даними [11]

За рахунок такої зваженої кредитної політики при формуванні кредитного портфеля та резервних фондів на покриття кредитних ризиків, досі банкам вдалося уникнути значних кредитних втрат. Попри те, враховуючи суттєве зниження ділової активності бізнесу, банки неминуче зіткнуться з проблемами під час кредитування. Таким чином, Національний банк радить банківським установам виваженіше та консервативніше підходити до оцінки очікуваних кредитних збитків [11].

Незважаючи на переважну прибутковість банківського сектору, бачимо, що події лютого 2022 року негативно вплинули і на ці показники діяльності банку. Безумовно, як вже було сказано раніше, є тісний обернений взаємозв'язок між рівнем кредитного ризику та прибутковістю. Необхідність підвищення резервів для покриття кредитних ризиків також зумовлюватиме зниження прибутку банку. В свою чергу, рівень комісійних доходів також знижується через скорочення обсягів платежів та розрахунків, які здійснюються через банк. Проаналізувавши рис. 3.3 доходимо висновку, що рівень прибутковості банківського сектору у лютому 2022 року зреагував достатньо гостро на військові дії в Україні різким скороченням показників дохідності, проте вже до травня цього року бачимо поступове збільшення даних показників, що може бути спричинене необхідністю кредитування аграрного сектору.

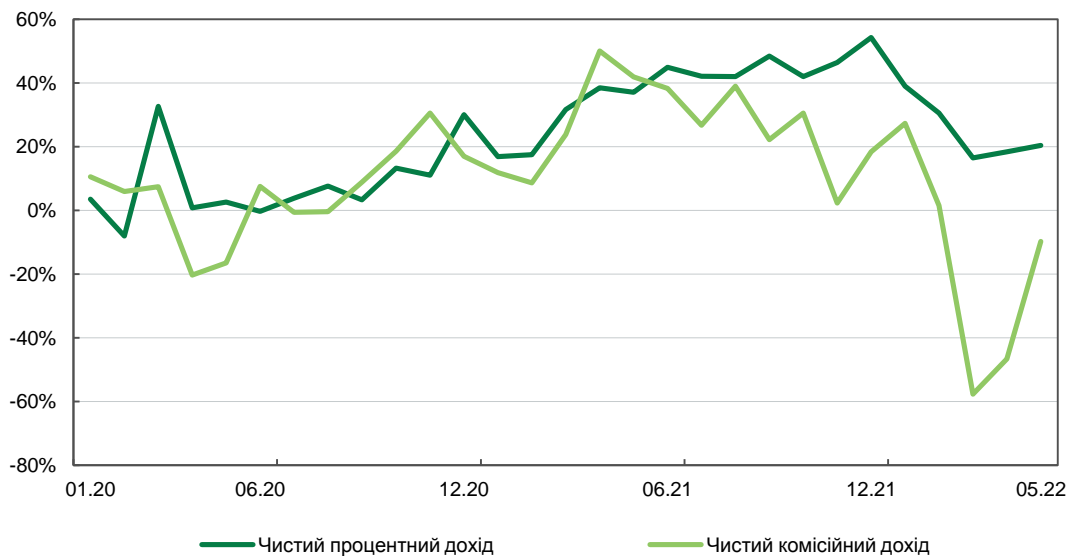

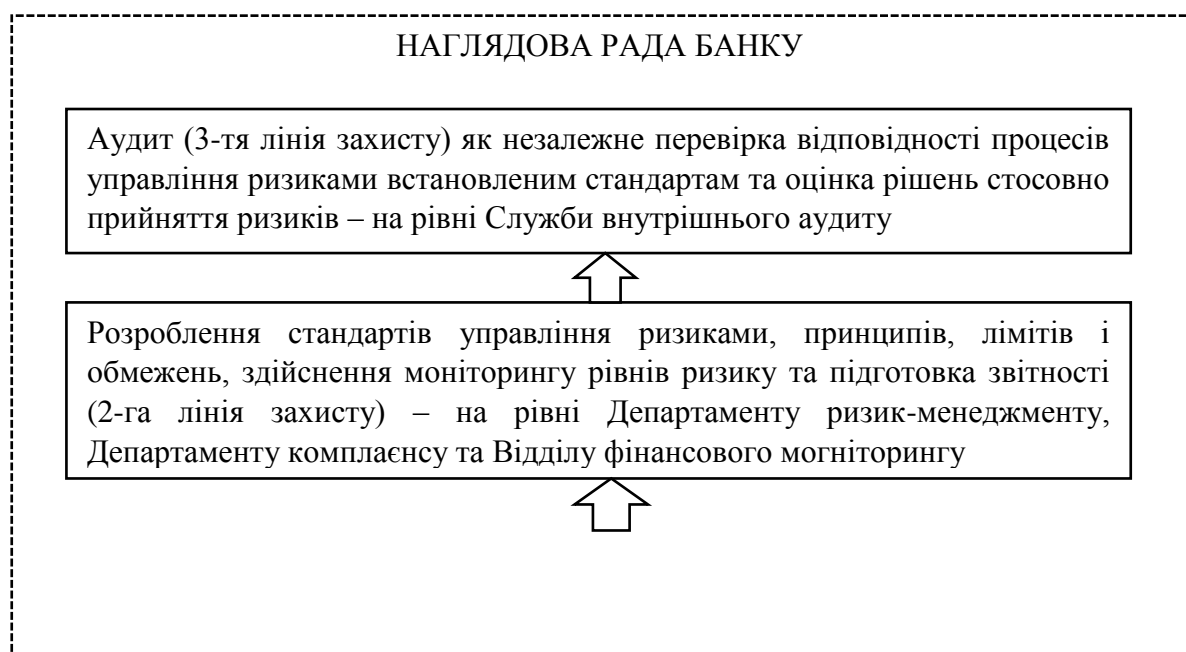
Рис. 3.3. Динаміка чистого процентного та комісійного доходу банківського сектору України з 01.01.2020 року по 01.05.2022 року [11]

Треба також розуміти, що на зазначеному рисунку зображена динаміка нарахованих доходів, але не усі з них були повністю отриманими банками, адже під час воєнного стану банківський сектор запровадив так звані «кредитні канікули», що дозволяє відтермінувати позичальникам сплату відсотків за кредитами. Подальше нарощення прибутковості банків хоча б до довоєнного стану прямо залежатиме від того, яким чином банк побудує свою систему управління ризиками у кризових умовах.

Управління ризиками банку розглядають як цілісну систему заходів спрямованих на визначення розміру таких ризиків, їх прогнозування та планування відповідно до умов зовнішнього та внутрішнього середовища, проведення аналізу факторів, які здійснюють на них найбільший вплив, контролю за дотриманням нормативів, що стосуються ризиків. Метою управління ризиками є мінімізація їх рівня та максимальне убезпечення банку від негативних впливів у разі їх настання.

Система управління ризиками повинна бути націлена на оптимізацію співвідношення між дохідністю та рентабельністю операцій, надійністю банку та максимальним захистом коштів клієнтів.

Якщо розглядати систему управління ризиками АБ «РАДАБАНК», то вона організована наступним чином (рис. 3.4).

Прийняття ризиків (1-ша лінія захисту) – на рівні бізнес підрозділів банку та підрозділів підтримки банку відбувається процес ідентифікації та оцінки ризику під час роботи з клієнтами та виконання поточних операцій

Рис. 3.4. Система управління ризиками АТ «АБ «РАДАБАНК»

Джерело: складено автором

З рис. 2.4 бачимо, що система управління ризиками у досліджуваному нами банку є триступеневою і та чи інша робота в цьому напрямі здійснюється практично у всіх підрозділах. Окрім того, банк має розроблену ступеневу систему оцінки ризиків:

- допустимий рівень ризику – це та максимальна величина, яку банк готовий прийняти за усіма видами ризику та в змозі покрити капіталом ті можливі збитки, які виникнуть у зв'язку з настанням ризикової події;

- рівень ризик-апетиту – це загальний розмір ризику за усіма видами ризиків або стосовно якогось окремо, який банк вважає за необхідне формувати для досягнення своїх стратегічних цілей. Такі показники ризик-апетиту визначаються в межах допустимого рівня ризику, на основі експертної думки членів Правління банку та фахівців з ризик-менеджменту.

- показники толерантності до ризику визначаються стосовно якогось одного типу ризику [33].

Серед методів, які застосовуються в управлінні ризиками АБ «РАДАБАНК» переважають підходи лімітування, зокрема визначаються ліміти: за видами суттєвих ризиків; за структурними підрозділами банку; за обсягом здійснюваних операцій з одним чи групою контрагентів. Разом з тим, враховуючи виклики сучасності, про які зазначалося у першій половині параграфу, вважаємо, що необхідно активніше застосовувати метод диверсифікації ризиків, оскільки дивлячись на структуру кредитного портфеля бачимо, що більше 90 % кредитів надається юридичним особам, які працюють у сферах виробничої, будівельної та торгівельної галузі. Загалом

диверсифікацію розглядають як метод пом'якшення ризику шляхом розподілу напрямів розміщення активів за максимально можливими категоріями. Сьогодні при прийнятті рішення стосовно кредитування важливо звертати увагу на галузеву та географічну диверсифікацію, а в контексті досліджуваного нами банку ще й на портфельну.

Розглядаючи питання про галузеву класифікацію ризиків, слід враховувати статистичні дослідження Національного банку, у яких наводять тенденції зміни працюючих кредитів за галузями з початку введення військового стану та рівень завантаженості виробництва у цей період (Додаток Ж). З даних досліджень бачимо, що найменше зміни торкнулися сільськогосподарського сектору. Саме на нього варто орієнтуватися при диверсифікації кредитного портфеля. Також при галузевій диверсифікації найбільший ефект досягається у разі кредитування галузей з протилежними фазами коливань ділового циклу.

Портфельна диверсифікація передбачає розподіл активів за різними категоріями клієнтів, що також є актуальним для зменшення рівня ризику та зростання прибутковості у випадку АБ «РАДАБАНК», адже практично увесь кредитний портфель представлений лише корпоративними кредитами, а інвестиції в цінні папери лише облігаціями внутрішньої державної позики.

Вважаємо, що рейтингова оцінка банків напряду залежатиме від уміння та вжиття своєчасних заходів стосовно адаптації системи управління ризиками банківської установи. Найбільш дієвими заходами в цьому напрямі мають бути підходи до диверсифікації ризиків з урахуванням статистичних даних останніх місяців стосовно тих секторів економіки, які продовжують надійно працювати за умов воєнного стану.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі кваліфікаційної роботи проведено обґрунтування необхідності та актуальності побудови надійної системи управління ризиками

банку в сучасних умовах. Визначено, що всі види ризиків фінансового сектору зазнали суттєвого зростання, крім ризику ліквідності. При цьому відслідковується найбільше підвищення корпоративного кредитного ризику та ризику прибутковості. Через руйнування інфраструктури комерційних об'єктів, порушення логістичних потоків, зниження платоспроможності населення внаслідок військової агресії багато підприємств стали неплатоспроможними, в тому числі і у покритті своїх кредитних зобов'язань. У зв'язку з цим банки очікують на значні кредитні збитки та погіршення якості кредитного портфеля в цьому напрямі.

Незважаючи на переважну прибутковість банківського сектору, відзначаємо, що події лютого 2022 року негативно вплинули і на ці показники діяльності банку.

Вважаємо, що система управління ризиками банку повинна бути націлена на оптимізацію співвідношення між дохідністю та рентабельністю операцій, надійністю банку та максимальним захистом коштів його клієнтів.

Серед методів, які застосовуються в управлінні ризиками АБ «РАДАБАНК» переважають підходи лімітування, зокрема визначаються ліміти: за видами суттєвих ризиків; за структурними підрозділами банку; за обсягом здійснюваних операцій з одним або групою контрагентів. Разом з тим, пропонуємо активніше застосовувати метод диверсифікації, оскільки дивлячись на структуру кредитного портфеля досліджуваного банку, бачимо, що більше 90 % кредитів надається юридичним особам, які працюють у сферах виробництва, будівництва та торгівлі.

Вважаємо, що рейтингова оцінка банку напряму залежатиме від уміння та вжиття своєчасних заходів стосовно адаптації системи управління ризиками до кризових умов сучасності.

Однією з основних проблем під час проведення рейтингового оцінювання вважаємо об'єктивність цього процесу, використання широкої системи різноманітних показників та різних підходів до оцінювання відповідними рейтинговими агентствами, та умовну незалежність рейтингових агентств.

Для усунення цих проблем для розрахунку рейтингової оцінки пропонуємо використовувати підходи регресійного аналізу та лінійного програмування через застосування методу DEA, яка дозволить визначити кількість відсотків, на які потрібно змінити вхідні чи вихідні параметри моделі, щоб досягнути бажано ефекту. Кінцеве значення, яке отримують в результаті застосування даного методу є добре порівнюване з іншими об'єктами і може виступати в якості рейтингової оцінки.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі нами проведено дослідження теоретичних та практичних основ проведення рейтингового оцінювання фінансового стану комерційного банку. За його результатами зроблено наступні висновки:

1. Рейтинг – це оцінка стану об'єкту рейтингування на основі комплексного вимірювання окремих напрямів його діяльності для надання узагальнюючої порівняльної характеристики та визначення його місця серед подібних об'єктів. У банківській системі рейтингування є обов'язковим. Воно передбачає формування єдиного інтегрального показника, який на основі визначених характеристик дає змогу визначити місце конкретної банківської установи у загальній сукупності банків. Окрім функції оцінювання, рейтинг покликаний виконати і превентивну функцію, яка дозволить своєчасно виявити загрози зниження стабільності фінансового стану і вжити заходів для їх усунення. Рейтинг також є своєрідним стимулом для прагнення покращити свою оцінку у конкурентній боротьбі на ринку фінансових послуг.

2. Суб'єктами рейтингування виступають наглядові органи, а також незалежні рейтингові агентства, серед яких найавторитетнішими вважаються міжнародні - Moody`s, Standart&Poor`s та Fitch.

3. Методика рейтингового оцінювання залежить від набору критеріїв та факторів, які суб'єкти рейтингування беруть до уваги при його проведенні. Найбільшого поширення набула методика CAMELS, згідно якої відбувається дослідження фінансового стану через визначення достатності капіталу, якості

активів, оцінки системи управління, дохідності та прибутковості, ліквідності та чутливості до ризиків. Національний банк України також певний час використовував зазначену методику, проте з 2018 року здійснив поступовий перехід на систему рейтингового оцінювання на основі SREP-аналізу.

4. Визначення рейтингу фінансового стану ми проводили за даними АК «АБ «РАДАБАНК» 2019 – 2021 років з використанням методики CAMELS та авторської методики О. Ширинської. З'ясували, що протягом досліджуваного періоду банк відповідав усім нормативам Національного банку щодо достатності капіталу. У структурі активів частка високоліквідних активів у 2021 році знизилася. Дохідність та прибутковість активів є невисокою, проте спостерігається тенденція до незначного їх зростання. Щодо ризиковості активів, то переважають активи з мінімальним рівнем ризику. Система внутрішнього контролю відповідає ризикам банку відповідно до обсягу його операцій та нормативів Національного банку. Динаміка доходів є позитивною з переважанням у їх структурі процентних доходів. Джерела надходжень є традиційними для банківського сектору, відповідно залежність від нетрадиційних надходжень є мінімальною. АБ «РАДАБАНК» має високі показники рентабельності, проте значне перевищення рентабельності власного капіталу над рентабельністю активів вказує на занижений рівень власного капіталу у структуру джерел фінансування. Банк відповідає усім нормативам Національного банку стосовно показників ліквідності та прийнятого рівня ризику, хоча і спостерігається суттєве зростання великих кредитних ризиків та кредитного ризику за операціями з пов'язаними сторонами.

У цілому нами визначено рейтингову оцінку АБ «РАДАБАНК» за методикою CAMELS на рівні «1» у 2020 році та на рівні «2» у 2019 та 2021 роках.

Розрахунки, проведені за методикою О. Ширинської підтвердили даний результат.

5. Вплив зовнішніх факторів на рейтингову оцінку фінансового стану комерційного банку характеризує індекс фінансового стресу, який формується

за рахунок субіндексів банківського сектору, поведінки домогосподарств, державних цінних паперів, корпоративних цінних паперів та валютного ринку. Результати аналіз цих складових засвідчили суттєве зростання негативних впливів усіх зазначених складових на зміни у фінансовому стані комерційних банків через військове вторгнення у лютому 2022 року.

Серед внутрішніх причин зміни фінансового стану та, відповідно, і рейтингової оцінки банку визначено коефіцієнт достатності капіталу, зокрема, співвідношення власного капіталу до дохідних активів, рентабельності власного капіталу, зміни співвідношення строкових депозитів та власного капіталу до корпоративних кредитів, а також співвідношення державних цінних паперів до дохідних кредитів.

6. Однією з основних проблем при проведенні рейтингового оцінювання вважаємо забезпечення об'єктивності цього процесу, використання широкої системи показників різноманітних показників та різних підходів до оцінювання різними рейтинговими агентствами, а також умовну незалежність самих рейтингових агентств.

Для усунення цих проблем при розрахунку рейтингової оцінки пропонуємо використовувати підходи регресійного аналізу та лінійного програмування через застосування методу DEA, який дозволяє визначати відповідний відсоток, на який потрібно змінити вхідні чи вихідні параметри моделі, щоб досягнути бажаного ефекту. Кінцеве значення, яке отримують в результаті застосування даного методу є добре порівнюване з іншими об'єктами та може виступати в якості рейтингової оцінки.

7. Визначено, що рейтингова оцінка банку, особливо в кризових умовах сучасності, напряду залежатиме від вміння управляти ризиками. Саме тому пропонуємо АБ «РАДАБАНК» здійснити моніторинг своєї системи управління ризиками з подальшим активнішим застосуванням методів диверсифікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасенко М.В. Методичні підходи до формування рейтингу банків України. Академічний огляд. 2011. № 2(35). С.73 – 78.
2. Батковський В.А. Рейтингова оцінка діяльності банків. Фінанси України. 2014. № 5. С. 145 – 151.
3. Богатов О.І., Лисенко Ю.Г., Петренко В.Л., Скобелев В.Г. Рейтингове управління економічної системи. Донецьк: Юго-Восток, 1999. 496 с.
4. Висновок про визначення рейтингової оцінки (рейтинговий звіт) АТ «АБ «РАДАБАНК». URL: <https://www.radabank.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/RADAB-KRP-039-OH-visnovok.pdf>
5. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 408 с
6. Гедз М.Й. Обліково-аналітичне забезпечення управління небанківськими фінансовими установами: монографія. Київ, 2009. 390 с.
7. Дзямулич О.С. Рейтинги у системі управління діловою репутацією підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №2. С. 35 – 42.
8. Єлісеєва О.К., Бондар В.Д. Методологічні аспекти рейтингового оцінювання діяльності комерційних банків. *Статистика України*. №1. 2012. С. 49 – 53. URL: [http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/1019/1/49-53_1'2012\(56\)_Eliseeva_Bondar.pdf](http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/1019/1/49-53_1'2012(56)_Eliseeva_Bondar.pdf)

9. Єпіфанов А.О., Дехтяр Н.А., Мельник Т.М., Школьник І.О. та ін. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: Монографія / за ред. докт.екон.наук. Суми: УБС НБУ. 2007. 286 с.

10. Єріс Л.М. Комплексний аналіз якості активів банку. *Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія Економіка*. 2010. №2. С. 7 – 12. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/53168/5/Yeris_Aktyvy_banku.pdf

11. Звіт про фінансову стабільність Національного банку України. Червень. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku>

12. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління НБУ від 28.08.2001 № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>

13. Іщенко О.О. Рейтингові системи моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 6. Частина 4. 2014. С. 238 – 241. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/249.pdf.

14. Куцик П.О., Миронов Ю.Б., Башнянин Г.І. Рейтингування діяльності банківських установ як інструмент стабілізації національної економіки. URL: <https://kerivnyk.info/rejtynguvannya-diyalnosti-bankivskyh-ustanov1-2>.

15. Логвиненко Ю.Л. Сутність «рейтингування» підприємств та його значення в ринкових умовах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2009. № 640. С. 319 – 327.

16. Лютий І. Фінансова стійкість банків як основа розвитку ринку фінансових послуг. *Вісник НБУ*. 2005. № 4. С. 39 – 43.

17. Ляшенко В. І. Фондові індекси та рейтинги. Д.: Сталкер, 1998. 320 с.

18. Міщенко В.І., Коваленко В.В., Яценюк А.П. Банківський нагляд: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2014. 406 с.

19. Нагайчук Н.Г., Гончаренко О.О. Фінанси страхових компаній: навчальний посібник. Київ: УБС НБУ, 2010. 390 с.
20. Новікова Л.Ф., Рудянова Т.М., Пушечнікова А.О. SREP-аналіз як сучасна система оцінки фінансової стійкості банків: вітчизняна практика. *Науковий погляд: економіка та управління*. № 2 (68). 2020. С. 196 – 199. URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2020/2_68_2020/36.pdf
21. Онищенко В.О. Довгаль Ю.С., Гребінь О.М. Досвід зарубіжних країн щодо оцінки фінансового стану банків. *Збірник наукових праць*. Випуск 35. 2012. С. 25 – 32. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/52362/2/Onyshchenko_rating_score.pdf
22. Офіційна сторінка Кабінету міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/77328546>
23. Офіційна сторінка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
24. Офіційна сторінка національного рейтингового агентства «Рюрік». URL: <http://www.rurik.com.ua/#cr>;
25. Офіційна сторінка рейтингового агентства Fitch. URL: <https://www.fitchratings.com/products/rating-definitions#about-rating-definitions>
26. Офіційна сторінка рейтингового агентства Moody`s. URL: <https://ratings.moody's.io/ratings#rating-scale>
27. Офіційна сторінка рейтингового агентства S&P. URL: <https://www.spglobal.com/ratings/en/>
28. Офіційна сторінка рейтингового агентства IBI-Rating. URL: <https://ibi.com.ua/UK/uslugi-credit-ratings>
29. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS, затверджений Постановою Правління НБУ від 08.05.2002 р. № 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0171500-02#Text>
30. Приймак С.В. Система рейтингової оцінки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2007. №12. С. 31 – 36.

31. Тлуста А. Ю. Методи визначення кредитно-рейтингової оцінки банку. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С. 53-57. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2016/13.pdf.

32. Фінансова звітність Банку та Звіт керівництва (Звіт про управління). Акціонерне товариство «Акціонерний банк «РАДАБАНК». 2020. URL: https://www.radabank.com.ua/wp-content/uploads/FinasovayaOtchetnost/Godovou_otchet_2020.pdf.

33. Фінансова звітність Банку та Звіт керівництва (Звіт про управління). Акціонерне товариство «Акціонерний банк «РАДАБАНК». 2021. URL: https://www.radabank.com.ua/wp-content/uploads/FinasovayaOtchetnost/Godovou_otchet_2021.pdf

34. Чмутова І.М., Афанасенко М.В. Зовнішнє рейтингове управління банком методом DEA. *Проблеми економіки*. №2. 2011. С. 75 – 79. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2011-2_0-pages-75_79.pdf

35. Чмутова І.М., Кубар О.І. Технологія рейтингового управління фінансовою діяльністю банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2014. Вип.5(4). С. 153 – 156.

36. Фурсова В.А. Дослідження зарубіжного та вітчизняного досвіду рейтингового оцінювання надійності комерційного банку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 231-234. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua.

37. Шварц О. В. Рейтингова система оцінки надійності комерційного банку. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2015. № 12. С. 293- 298. URL: http://www.business-inform.net/2015/12_0/293_298.pdf.

38. Яремко С.А., Бевз С.В. Побудова моделі рейтингового оцінювання результатів діяльності комерційних банків. *Науковий журнал «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво»*. Луцьк. 2015. Випуск № 18. С. 178-185. URL: <http://ki.lutskntu.com.ua/node/108/section/30>

39. Fitch Definitions of Ratings and Other Forms of Opinion URL:
<https://www.fitchratings.com/products/rating-definitions>

40. Lavrov R., Beschastnyi V., Nikolenko L., Yousuf A., Kozlovskyi S.
Special aspects of the banking institution rating: a case for Ukraine. Banks and Bank
Systems. 14(3), 448. 2019. doi. 10.21511/bbs.14(3).2019.05

41. Martin Svitil. Banking Rating System for IRB: Comparison of Three
Systems from German Speaking Enviroment. URL:
<https://journals.muni.cz/fai/article/download/9485/9025>

42. Standart&Poor's Global Default Study. URL:
<http://www.standardandpoors.com/ratings/245348978068>.

ДОДАТКИ